

Onderzoek studentbehoefte flexibel onderwijs

De eerste Hanze-verkenning

“Flexibiliteit (agility) is de toekomst. Het is niet de vraag of de opleiding/Hanze moet veranderen of niet, maar wanneer dit gebeurt en of er anders nog überhaupt mensen op de Hanze willen studeren.”
(uitspraak student)

Marin Rutgers MSc, senior adviseur Flexibilisering Stafbureau O&O
Dr. Mechteld van Kuijk, senior onderzoeker lectoraat 'Leren in de leergemeenschap'
Petra van Raad MSc, kwaliteitsadviseur Stafbureau O&O
Dr. Robert Ovbiagbonhia, docent en onderzoeker Institute of Future Environments

Inhoudsopgave

1	Samenvatting van het behoefteonderzoek in een infographic	3
2	Behoefteonderzoek: Aanleiding, conclusies en aanbevelingen.....	5
2.1	Aanleiding voor dit behoefteonderzoek.....	5
2.2	Conclusies uit dit behoefteonderzoek	6
2.3	Aanbevelingen voor flexibilisering van onderwijs	8
2.4	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	9
2.5	Leeswijzer voor het vervolg van deze rapportage	10
3	Resultaten behoefteonderzoek per onderzoeksvraag	11
3.1	Hebben studenten van de Hanze behoefte aan flexibilisering en zo ja, waarom?	11
3.2	Hoe willen studenten dat flexibel onderwijs er uit gaat zien?	15
4	Vergelijking met Windesheim	21
5	Toelichting op de aanleiding van het behoefteonderzoek.....	23
5.1	Flexibel onderwijs binnen de Hanze	23
5.2	Behoefteonderzoek onder studenten	24
6	Toelichting op de onderzoeksmethodiek	25
6.1	Panelgesprekken (kwalitatief)	25
6.2	Enquête (kwantitatief)	25
6.3	Kwalitatieve onderzoeksmethode – open vragen	27
7	Toelichting op de steekproef, betrouwbaarheid en validiteit	28
7.1	Respons en representativiteit van de steekproef (kwantitatief).....	28
7.2	Betrouwbaarheid en validiteit (kwantitatief en kwalitatief)	29
8	Toelichting op analyse naar latente factoren, ten behoeve van empirische onderbouwing voor ‘dimensies van flexibel onderwijs’	32
9	Beeldschets: onderzoek, beleid en relevante experimenten inzake flexibilisering	34
	Bronnen	36
	Bijlage 1: Analyse van resultaten panelgesprekken met studenten.....	37

1 Samenvatting van het behoefteonderzoek in een infographic

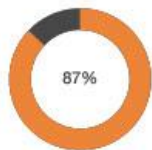
De mening van studenten: hoe gaan we verder met flexibilisering?

Studenten binnen de Hanzehogeschool is eind 2021 gevraagd of ze behoefte hebben aan flexibilisering**, en zo ja, waar hun behoeftes liggen. De vragen gingen in op hoe ze het onderwijs nu ervaren binnen hun opleiding (huidige situatie), en hoe ze het zouden willen (gewenste situatie). We beschouwen dit onderzoek als een eerste inventarisatie naar de behoeften van HG-studenten.

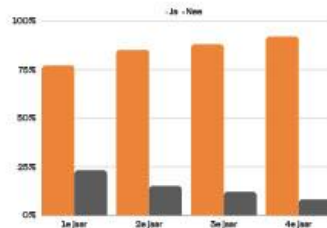
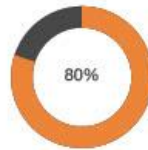
Willen studenten meer flexibilisering binnen de Hanze?

Respons: 1039 studenten

Voltijd:

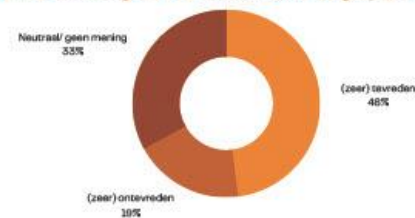

Deeltijd & duaal:

*Respons in percentages (Oranje=ja / grijs=nee)

De NSE heeft studenten gevraagd naar hun tevredenheid om zelf vorm te geven aan het programma. Het is interessant om de bevindingen in dit onderzoek te vergelijken met de uitkomst op die betreffende NSE-vraag

Waarom willen studenten flexibilisering? Meerdere antwoorden mogelijk

Het vaakst gekozen zijn:

1. door flexibilisering kan ik voor mezelf juist die vakken kiezen waar ik enthousiast van word
2. door flexibilisering kan ik mijn opleiding beter combineren met (bij)baan, zorgtaken, vrijwilligerswerk/bestuurswerk, sport, etc.
3. door flexibilisering neemt mijn motivatie toe
4. door flexibilisering kan ik mij specialiseren
5. door flexibilisering kan ik (nog) gemakkelijker buiten mijn opleiding vakken volgen en mijzelf hierdoor verbreden

Welke reden is de belangrijkste?

Het vaakst gekozen zijn:

1. Ik wil graag meer autonomie / eigenaarschap
2. Ik heb een (bij)baan naast de opleiding
3. Ik wil kiezen met wie ik samenwerk
4. Een andere reden***
5. Ik heb een gezin

**Flexibilisering van het onderwijs betekent dat jij in staat bent keuzes te maken op aspecten zoals: tempo, inhoud, tijd en plaats.

Waar zit de grootste behoefte van studenten binnen de Hanzehogeschool? Een top 10

Hanze-studenten geven aan dat zij op alle dimensies van flexibilisering (wat, waar, wanneer, hoe en met wie) behoefte hebben aan meer flexibiliteit. De onderstaande 10 aspecten zijn de punten waar de grootste behoefte aan is bij Hanze-studenten.

Studenten willen het volgende graag meer of vaker zelf kunnen bepalen:

1. samen of individueel aan opdrachten werken.
2. hun studieloopbaanbegeleider.
3. de lesvorm (bijv. klassikaal of via zelfstudie).
4. hun praktijkbegeleider.
5. het tempo van hun studie (bijv. (tijdelijk) versnellen of vertragen).
6. de toekenning van studiepunten voor kennis en/of ervaring die zij elders hebben opgedaan.
7. bij welke docenten zij college volgen.
8. de toetsvorm (bijv. essay, portfolio, tentamen, etc).
9. de werkvorm bij (groeps)opdrachten.
10. de samenstelling van de vakken in hun opleiding (bijv. voor specialisatie, verbreding, etc.)

Op welke aspecten willen studenten niet meer keuzevrijheid dan nu het geval is?

Studenten geven aan dat zij het fijn / prima vinden dat de opleiding bepaalt:

1. in welke maand gestart kan worden met de studie.
2. of de toetsen / tentamens door een externe deskundige worden beoordeeld.

Hoe nu verder met deze resultaten?

De meerderheid van de respondenten heeft behoefte aan flexibel onderwijs. De resultaten van het onderzoek kunnen als input dienen voor een meer flexibel curriculum dat passende leerroutes mogelijk maakt. Inmiddels hebben de schools binnen de Hanze (met voldoende respons op de vragenlijst) de resultaten van hun studenten op schoolniveau ontvangen, t.b.v. het verder nadenken over passende leerroutes voor hun studentpopulatie.

***Het volledige onderzoeksrapport is te vinden op hanze.nl/flexibilisering.

"Meer inspraak over samenwerking zou ik op prijs stellen. [...] Er zijn studiegenoten binnen de opleiding waarvan ik weet dat wij met een samenwerking elkaar kunnen helpen en naar een hoger level kunnen tillen. Het voelt als een gemiste kans voor mij als student dat ik daar geen gebruik van kan maken"

"Wie mij begeleidt is bepalend voor hoe gemotiveerd ik ben. Ik zou het prettig vinden als ik iemand heb die qua persoonlijkheid bij mij past. Helaas heb ik hier geen keuze in [...]."

2 Behoeftedonderzoek: Aanleiding, conclusies en aanbevelingen

2.1 Aanleiding voor dit behoeftedonderzoek

Ambitie 1 in het lopende strategisch beleidsplan (SBP) Betrokken en Wendbaar 2021-2026 spreekt uit dat de Hanzehogeschool Groningen alle studenten een passende leerroute wil bieden richting een erkende kwalificatie. Wat passend is, hangt af van verschillende factoren, zoals de mogelijkheden van een opleiding of *school*, de ambitie en behoefte van de student en de vraag vanuit het werkveld.

Om studenten daadwerkelijk een passende leerroute te laten doorlopen, is flexibilisering van het onderwijs nodig. De redenen (de *why* of de urgentie) waarom de Hanzehogeschool de noodzaak ziet van het flexibiliseren van het onderwijs en het bieden van passende leerroutes, zijn divers. Hierbij valt te denken aan: demografische ontwikkelingen, economische ontwikkelingen, fundamentele transformatie van een steeds groter deel van het werkveld, het ontstaan van nieuwe beroepen, noodzaak tot interdisciplinaire samenwerking bij het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken, leven lang ontwikkelen, behoefte aan flexibele werknemers, inclusie en technologische ontwikkelingen.

De Hanzehogeschool heeft met 10 deeltijdopleidingen meegedaan aan het Experiment Leeruitkomsten. Daaruit is de opdracht gekomen om te verbreden naar voltijd. Dit proces is gestart in 2020 en heeft een looptijd tot 2026. Er is een aantal spelregels opgesteld voor het ontwerpen van flexibel onderwijs waaraan alle opleidingen moeten gaan voldoen. Om deze ambitie te faciliteren is een Hanzebreed ambitieprogramma gestart.

Naast het kennen van de noodzaak voor flexibilisering en het hebben van handvatten zoals de spelregels, is het voor *schools* van belang om te weten of studenten behoefte hebben aan flexibel onderwijs en zo ja, wat de redenen daarvan zijn en op welke aspecten studenten meer flexibiliteit zouden willen hebben. Om als *school* een leerroute te kunnen ontwerpen en faciliteren die studenten als ‘passend’ ervaren, moet je namelijk als opleiding de behoefte van studenten goed kennen (‘weten wat studenten willen en nodig achten, zodat het voor hen daadwerkelijk *passend* is’). Hoewel je als school/opleiding bepaalt of en hoe je deze informatie naar het curriculum vertaalt, is het raadzaam om de behoefte van de studenten een belangrijke plek te geven in het nadenken over ‘passende leerroutes’. Het HG-programma Flexibilisering heeft dan ook in het voorjaar van 2021 opdracht gegeven tot het onderzoeken van de studentbehoefte aan flexibilisering. Er is zowel kwantitatief (enquête) als kwalitatief onderzoek (interviews en analyse opmerkingen bij enquête) uitgevoerd binnen de Hanze, waarbij het kwantitatieve onderzoek in samenwerking met Hogeschool Windesheim is opgepakt.

Om als *school* een leerroute te kunnen ontwerpen en faciliteren die studenten als ‘passend’ ervaren, moet je als opleiding de behoefte van studenten goed kennen (‘weten wat studenten willen en nodig achten, zodat het voor hen daadwerkelijk *passend* is’). Hoewel je als school/opleiding bepaalt of en hoe je deze informatie naar het curriculum vertaalt, is het raadzaam om de behoefte van de studenten een belangrijke plek te geven in het nadenken over ‘passende leerroutes’.

Om de studentbehoefte aan flexibilisering¹ zo goed mogelijk te achterhalen, zijn voor dit onderzoek de volgende vragen geformuleerd:

1. Hebben studenten van de Hanze behoefte aan flexibilisering, en zo ja, waarom?
2. Hoe willen studenten dat flexibel onderwijs er dan uit gaan zien?

Daarnaast is de aanpak van het onderzoek zelf onderzocht:

3. Hoeveel latente factoren worden er onderscheiden in de data, ten behoeve van een empirische fundering voor de nu theoretisch onderbouwde 'dimensies van flexibel onderwijs'?

2.2 Conclusies uit dit behoefteonderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd om schools en de Hanzehogeschool als geheel te ondersteunen bij het verder ontwerpen en faciliteren van passende leerroutes. Daarom kiest het onderzoeksteam voor een terugkoppeling op schoolniveau, zodat schools weten wat de behoefte is die bij *hun* eigen studentenpopulatie leeft. De schoolspecifieke rapportages (een visual) worden in oktober/november 2022 verspreid aan de MT's. Voor de schools waarvoor de respons te klein is voor een terugkoppeling op schoolniveau is gekozen om een domeinspecifieke rapportage aan te leveren indien gewenst. Tevens is er een uitdraai voor de HEA gemaakt. In de huidige rapportage wordt m.n. Hanze-breed gekeken, waarbij zeer opvallende resultaten op schoolniveau zijn meegenomen.

Veel behoefte aan flexibilisering bij studenten

Uit het onderzoek blijkt dat 86% (dat zijn 893 respondenten van de totale 1039 respondenten) van de studenten die gereageerd hebben op de enquête, behoefte heeft aan flexibilisering. Studenten noemen in het onderzoek verschillende aspecten als reden, zoals zelf vakken kiezen die aansluiten bij eigen voorkeur/profilering, het beter kunnen combineren van de opleiding met werk/zorg/etc., toenemende motivatie en de mogelijkheid om te specialiseren.

Als meest belangrijke reden voor flexibilisering noemen studenten autonomie/eigenaarschap, gevolgd door de combinatie van werk en opleiding en het kunnen kiezen met wie studenten samenwerken. In het economisch domein was de belangrijkste reden de combinatie van opleiding met een bijbaan.

Studenten geven daarnaast nog andere/aanvullende redenen. Een van de redenen betreft welzijn. Meer flexibel onderwijs heeft volgens de studenten een gunstig effect op het kunnen studeren en het gezond kunnen studeren. Studenten noemen aspecten als het combineren van een mentale en/of fysieke uitdaging met een opleiding, het combineren van andere taken met een opleiding, reistijd, efficiëntie en stressreductie. Daarnaast noemen zij redenen als zelf tempo kunnen bepalen, woonplaats en (wederom) de combinatie van studie, werk en privé.

Impact van Covid op het onderzoek

Het onderzoek is afgenomen tijdens de Covid 19-pandemie (in december 2021, met gedeeltelijke lockdown). Een periode die grote impact had op het leven van studenten, zowel binnen als buiten de instelling. Verschillende studenten hebben Covid genoemd in hun reactie op de vragen die gesteld zijn over flexibel onderwijs.

Als gevolg van de pandemie waren er 'opeens' veel meer mogelijkheden voor online studeren dan voorheen op de Hanze. Op het moment dat de maatregelen werden afgeschaald, werd het onderwijs

---

¹ Flexibilisering betekent dat de student binnen een opleiding keuzes kan maken op het gebied van het wat, waar, wanneer, hoe en met wie om zo een passende leerroute vorm te geven en te doorlopen. Passend bij de omstandigheden, context en ambitie van de student. Aan studenten zelf is het als volgt uitgelegd in de vragenlijst: 'Flexibilisering van het onderwijs betekent dat jij in staat bent keuzes te maken. Bijvoorbeeld om een eigen leerroute te kiezen (juist verbredend of verdiepend) of keuzes te maken in het tempo van de opleiding (versnellen of vertragen). In de vragenlijst lopen we met jou alle dimensies bij langs 'waar iets te kiezen' valt.'

weer veelal fysiek op de campus gegeven. De studenten uit het huidige onderzoek bleken hier wat teleurgesteld over, zo was terug te lezen in hun reacties op de open vragen. De ‘goede kanten van online onderwijs’ hadden zij graag willen behouden, zodat zij vaker de afweging kunnen maken om online of fysiek onderwijs te volgen. De redenen hiervoor zijn divers: van efficiency tot reistijd, van zelfstudie of herhaling tot welzijn. Studenten vonden het niet prettig dat toen de maatregelen afgeschaald werden, de online mogelijkheden sterk verminderden, waardoor zij bij quarantaine of ziekte de studie niet konden continueren en zij geforceerd terug moesten gaan naar fysieke aanwezigheid ook als zij zich daar niet prettig bij voelden. Dit beeld kwam ook terug in diverse media².

Toekomstideën van studenten over flexibel onderwijs

Hoe willen studenten dat flexibel onderwijs eruit gaat zien, zodat zij het als passend ervaren? Het blijkt dat studenten op alle aspecten van flexibel onderwijs (waar, wat, wanneer, hoe en met wie) graag meer flexibiliteit willen. De antwoorden zijn verder geanalyseerd om te kijken of er onderliggende factoren – onderliggende principes of patronen – te vinden zijn, die de antwoorden helpen te verklaren. Uit het onderzoek blijkt dat alle studenten van de Hanze meer flexibiliteit zouden willen als het gaat om ‘waar’ zij studeren. ‘Waar’ had in dit geval betrekking over de (fysieke) locatie van het studeren, zoals bij een andere opleiding, tijdens een stage, bij een ander instituut of met een baan in het werkveld. De mate waarin studenten meer flexibiliteit zouden willen op andere aspecten, is grotendeels een persoonlijke voorkeur en daarmee voor iedereen anders. De ene student zou meer flexibiliteit willen als het gaat om tempo en toetsmomenten, de ander op de mogelijkheid om te kiezen met wie hij/zij samenwerkt in een groepsopdracht en zelf een studiecoach te kunnen kiezen. De voorkeur tussen fysiek/op locatie studeren of online studeren valt ook onder de persoonlijke voorkeur. De invulling van ‘gewenste vormen van flexibel onderwijs’ blijkt voor studenten dus *flexibel* te moeten zijn.

Als we kijken naar de vragen waaruit het grootste groeipotentieel blijkt (d.w.z., de grootste discrepantie tussen de gewenste situatie en de huidige situatie), dan geeft de Hanze-student aan dat zij met name op de volgende aspecten meer flexibiliteit zou willen:

- Keuze om een opdracht in een groep of individueel uit te werken;
- Keuze voor docent en/of (studie- danwel praktijk)begeleiders;
- Keuze met welke studenten zij samenwerken tijdens een groepsopdracht;
- Mogelijkheid om te versnellen of te vertragen;
- Toetsmomenten en toetsvormen;
- Keuze voor online of fysiek onderwijs;
- Samenstelling van de vakken die de student volgt binnen een opleiding (à la een ‘vakkenpakket’);
- Validering;
- Les- en werkvormen.

Opvallend was dat studenten het wenselijk vonden dat de opleiding bepaalt of:

- studenten certificaten ontvangen na het afronden van een module/eenheid van leeruitkomsten,
- of de toetsen / tentamens door een externe deskundige worden beoordeeld,
- in welke maand met de opleiding kon worden begonnen.

Een ander interessant resultaat was dat in de domeinen Kunsten en Techniek te zien was dat er al meer aan de behoefte van studenten is of wordt voldaan. Bij de domeinen Gamma en Economie is het groeipotentieel het grootst.

Uit de antwoorden blijkt verder dat studenten graag samen met de opleiding bepalen; niet zozeer dat zij volledige zelfregie willen.

---

² Zie bijvoorbeeld: [Hoe toegankelijk is het hoger onderwijs na corona? | SURF Communities](#), [Inspectie: veel studenten willen online onderwijs deels behouden - MBO-today](#), [ResearchNed—Ervaringen-van-studenten-met-onderwijs-en-toetsen-op-afstand-tijdens-corona.pdf \(iso.nl\)](#), [\(6\) Wat vraagt blended learning van de campus? Didactische en huisvestingsscenario's voor na COVID-19. | LinkedIn](#)

Succesvolle eerste inventarisatie

Dit onderzoek is een succesvolle eerste inventarisatie gebleken. Er hebben meer dan 1000 studenten gereageerd op de vragenlijst, en de 4 domeinen binnen de Hanze – Economie, Techniek, Kunsten en Gamma – waren hierin goed vertegenwoordigd. Door terugkoppelingen op schoolniveau te realiseren, zijn schools voorzien van een onderbouwd vertrekpunt voor gesprekken over ‘passende leerroutes’ en input voor ontwerpprincipes voor curriculumherontwerp (zie tevens de schoolspecifieke terugkoppelingen). Daarbij is, in samenwerking met en voortbordurend op eerder onderzoek van Windesheim, een vragenlijst ontwikkeld die als valide en betrouwbaar wordt beschouwd (zie Hoofdstuk 7).

2.3 Aanbevelingen voor flexibilisering van onderwijs

Naar aanleiding van deze eerste inventarisatie en de resultaten doen wij de volgende aanbevelingen:

- **Ga als school/opleiding in gesprek over flexibilisering binnen een domein, school of opleiding.**
Neem de onderzoeksresultaten mee in gesprekken hierover met MT, docententeam en studenten. Wij zijn ons ervan bewust dat er een beperkte groep studenten uit jullie school de vragenlijst heeft ingevuld. Een vervolgesprek is dus absoluut noodzakelijk om de gedragenheid van de input uit de vragenlijst te versterken of te nuanceren. Tijdens dit gesprek kunnen jullie denken aan vragen als:
  - Herkennen we de beelden uit de schoolspecifieke terugkoppeling?
  - Sluit het curriculum – of de plannen voor curriculumherontwerp – aan bij waar studenten nu een grote kloof ervaren?
  - Is er, in het curriculum / tijdens studiebegeleiding / .., voldoende oog voor de redenen van studenten om meer keuzeruimte te willen?Heb tijdens dit gesprek aandacht voor andere stakeholders zoals werkveld, alumni en collega-instellingen. De O&O-adviseur kan bij deze gesprekken een rol spelen.
- **Gebruik het onderzoek en de gesprekken om samen met het team ontwerpprincipes³ te formuleren** voor een flexibel curriculum dat passende leerroutes mogelijk maakt. Buig hetgeen je juist niet wilt als opleiding om naar een ontwerpprincipe. Flexibel onderwijs is voor sommigen van ons nog lastig voor te stellen. We weten vaak wel wat we zeker niet willen. Hoe kun je dit omdenken en vertalen naar ontwerpprincipes? Bijvoorbeeld: we willen niet dat studenten individuele trajecten volgen waarbij er nauwelijks binding is met medestudenten, docenten en het instituut. Hoe kunnen we een omgeving creëren waarbij de leergemeenschap centraal staat, maar de student daarbinnen wel veel keuzeruimte heeft?
- **Geef studenten meer inspraak op hun leerroute.** Studenten willen (gemiddeld genomen) graag meer *samen* met de opleiding bepalen. Studenten willen dus niet alleen bepalen en willen ook niet dat de opleiding het alleen bepaalt. Samen bepalen impliceert ook dat de student hierbij begeleidt en hierin gecoacht wil worden door de opleiding. De opleiding biedt meer keuzemogelijkheden aan en de student bepaalt vervolgens samen met de opleiding hoe de passende leerroute vormgegeven wordt.
- **Neem alle aspecten mee bij het flexibiliseren van onderwijs.** Studenten geven aan op allerlei aspecten meer flexibiliteit te willen. Hoewel je als school/opleiding bepaalt of en hoe je deze informatie naar het curriculum vertaalt, is het raadzaam om de behoefte van de studenten een belangrijke plek te geven. Draai niet aan één specifieke knop, maar kijk naar het totaalpakket. Zo zien wij bijvoorbeeld opleidingen die momenteel vooral aan de ‘wat’-knop draaien, terwijl wellicht uit onderzoek en dialoog blijkt dat de studenten vooral meer flexibiliteit willen op aspecten van de ‘wie’-knop (met wie ze samenwerken of wie hun studiebegeleider is) of de ‘wanneer’-knop (vertragen/versnellen van de opleiding).

---

³ Een ontwerpprincipe is een uitspraak of eis waarvan je wilt dat de opleiding hieraan voldoet. Denk aan: ‘studenten kunnen kiezen of dat ze theoretische kennis via hoorcolleges of zelfstudie tot zich nemen’. Sommige schools gebruiken hiervoor termen als uitgangspunten voor de ontwikkelopdracht of programma van eisen.

2.4 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Met dit onderzoek hebben wij, in samenwerking met hogeschool Windesheim, gebouwd aan een meetinstrument om de studentbehoefte aan flexibel onderwijs in kaart te brengen. Wij hopen hiermee een gefundeerde bijdrage te leveren aan gesprekken over flexibilisering binnen de *schools* van de Hanzehogeschool, maar breder ook voor het hoger onderwijs in Nederland. Graag benadrukken we hier de potentie van dit onderzoek; het is een eerste inventarisatie, als middel om als opleiding na te denken over flexibilisering en om het gesprek aan te gaan wat passend is.

Aanbevelingen voor verder onderzoek naar flexibilisering:

- **Herhaal dit onderzoek over enkele jaren binnen de Hanze.** Zo kunnen we als Hanze evalueren of we een stap hebben gezet richting het ontwerpen en faciliteren van ‘passende leerroutes’ (SBP ambitie 1). Hierbij kan worden gedacht aan het inzichtelijk maken of de behoefte aan flexibel onderwijs gelijk blijft of groter wordt. Ook kunnen we zo meten of de studenten meer tevreden worden met de situatie van dat moment. Groeien huidige situatie en behoefte naar elkaar toe? Of verschuift dit? Op welke aspecten willen studenten in de toekomst meer flexibiliteit? Om dit in kaart te brengen is longitudinaal onderzoek nodig.
- **Onderzoek de behoefte aan meer flexibel hoger onderwijs bij andere stakeholders.** Denk hierbij aan alumni, toekomstige studenten en werkveld: zit bijv. de behoefte bij inhoudelijke specialisatie/verdieping of juist het kunnen ‘verzilveren’ van eerder opgedane kennis en kunde? Met name de behoefte van toekomstige studenten en die van het werkveld zijn relevant om goed je rol als instituut te kunnen vervullen als intermediair tussen student en werkveld.
- **Maak deze resultaten bekend in het hoger onderwijs en voer samen onderzoek uit op dit gebied.** De data van beide hogescholen, Hanze en Windesheim, kan gebruikt worden om een bijdrage te leveren aan het gesprek over flexibel onderwijs in het hbo en om bevindingen breed te kunnen onderbouwen. Het is dan ook het streven om het onderzoek te herhalen met deelname door nog meer hogescholen. De aandacht voor de huidige vragenlijst in de publicatie van Versnellingsplan (Huizinga et al, 2022) en de bijbehorende webinar wordt door het onderzoeksteam beschouwd als waardevol resultaat.

Aanbevelingen om te komen tot een effectievere onderzoek aanpak met een hogere respons:

- **Ga binnen de Hanze werken met een onderzoekskalender (of een ander middel) zodat ‘overbelasting bij studenten’ wordt voorkomen.** Bij een aantal schools/opleidingen conflicteerde deze enquête met onderzoeken vanuit de eigen school/opleiding, waardoor de huidige vragenlijst niet is doorgezonden of de hoogte van het aantal respondenten mogelijk heeft verstoord vanwege overbelasting.
- **Heroverweeg het beleid om alleen vanuit schools met studenten te communiceren.** Dit Hanze-beleid, vanuit het belang van studenten opgesteld, resulteerde in de situatie dat verzoeken vanuit het onderzoeksteam alleen via via belandde bij de ondersteuners van de opleidingen met het verzoek om de studenten een mail te sturen over de enquête. Hierdoor had het onderzoeksteam geen controle over wanneer studenten de uitnodiging kregen, of alle studenten de uitnodiging ontvingen, en over het versturen van een herinnering.
- De vragenlijst en informatie over het onderzoek kunnen als ‘lijvig’ zijn ervaren door studenten. **Verken met M&C, de HEAC (Hanze Ethisch Adviescommissie) en de andere deelnemende hogescholen hoe de vragenlijst en haar introductie ingedikt kunnen worden;** zonder af te doen aan transparante, volledige communicatie richting studenten en een kwalitatief sterke vragenlijst.
- **Laat het onderzoek een volgende keer ‘begeleid’ invullen door studenten, net zoals met de NSE wordt gedaan.** Dit geeft ook de mogelijkheid om een korte mondelinge introductie te (laten) houden, voordat studenten de enquête invullen.

2.5 Leeswijzer voor het vervolg van deze rapportage

Deze rapportage gaat na dit hoofdstuk verder met toelichtingen op de conclusies en aanbevelingen uit dit hoofdstuk. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van dit behoefteonderzoek in meer detail besproken. Hoofdstuk 4 geeft een korte indruk van de vergelijking van de resultaten van de Hanze met de resultaten van Windesheim. Hoofdstuk 5 t/m 8 zijn toelichtingen op de aanleiding van dit onderzoek, de gebruikte onderzoeksmethodiek, inzicht in de steekproef en betrouwbaarheid en validiteit, en een toelichting op de dimensies voor flexibel onderwijs. Hoofdstuk 9 geeft een meer algemene beeldschets van onderzoek, beleid en andere experimenten inzake flexibilisering.

Naast deze rapportage wordt er ook op school- en domeinniveau een korte rapportage (een visual) uitgebracht. Deze rapportages geven schools in meer detail aan wat resultaten van het onderzoek zijn en welke stappen zij kunnen zetten om, in gesprek met docenten en studenten, te werken aan (verdere) flexibilisering van het onderwijs.

3 Resultaten behoefteonderzoek per onderzoeksvraag

Waar in het vorige hoofdstuk de resultaten op hoofdlijnen beschreven staan, geeft dit hoofdstuk per onderzoeksvraag weer wat uit het kwalitatief onderzoek (de panelgesprekken) en het kwantitatief onderzoek (de gesloten en de open vragen uit de enquête) naar voren is gekomen. Meer inhoudelijke informatie over de onderzoeksmethodes zelf staat in Hoofdstuk 6.

De tabellen en figuren geven veel detailinformatie en worden ondersteund door mooie quotes van studenten, die op een heldere manier hun behoefte uitspreken. Resultaten zijn weergegeven op instellingsniveau maar er wordt bijvoorbeeld ook ingezoomd op domeinen (Techniek, Economie, Gamma en Kunsten), op opleidingstype (Ad, Ba, Ma) en op studievorm (voltijd, deeltijd, duaal).

Naast de resultaten in dit hoofdstuk ontvangt elke school nog een bondige schoolspecifieke rapportage (visual) met de resultaten van de studenten van die specifieke school.

3.1 Hebben studenten van de Hanze behoefte aan flexibilisering en zo ja, waarom?

3.1.1 Beeld vanuit het kwalitatief onderzoek - panelgesprekken

Het kwalitatief onderzoek, uitgevoerd in zes panelgesprekken met in totaal 18 studenten, levert een gevarieerd beeld op. Sommige studenten zijn amper keuzevrijheid in hun opleiding gewend, anderen hebben ervaring met meer/veel keuzevrijheid binnen hun opleiding of tijdens een eerdere opleiding. Hieronder vatten wij de resultaten van deze gesprekken samen; in bijlage A zijn alle details te vinden.

Redenen die studenten noemen waarom ze meer behoefte aan keuzevrijheid of flexibilisering willen:

- Meer over de grenzen van de eigen opleiding kunnen kijken;
- Opleiding kunnen combineren met werk, privé, topsport bedrijven, bijvoorbeeld door (meer) invloed op je eigen rooster, keuze voor online of fysiek onderwijs, invloed op tentamenmomenten
- Invloed hebben op de wijze waarop je als student getoetst wordt (toetsvorm);
- Mogelijkheid om de studie te vertragen of versnellen passend bij leefomstandigheden;
- Zelf keuzes kunnen maken voor bepaalde richting binnen het vakgebied;
- Meer vrijheid in keuzes om te verbreden of juist te verdiepen;
- Meer thuis kunnen studeren en online colleges volgens, omdat studenten zich thuis beter kunnen concentreren;
- Bij afwezigheid/ziekte op een later moment lessen kunnen terugkijken of toets kunnen doen;
- Eerder verworven kennis en ervaring makkelijk kunnen omzetten binnen de opleiding zodat deze versneld doorlopen kan worden;
- Meer keuzevrijheid helpt bij de motivatie van studenten om te studeren.

Wel plaatsen studenten ook kanttekeningen bij flexibilisering:

- Bij de start van de studie is het goed als de opleiding wat meer gestructureerd is en er minder keuzemogelijkheden zijn;
- Een vast curriculum in het eerste jaar geeft je als student een goed beeld van de breedte van de opleiding, zodat je in latere jaren meer keuzes kunt maken;
- Voor een standaard student is een standaard opleiding prima. Niet elke student wil allerlei keuzes moeten maken, keuzestress.

3.1.2 Beeld vanuit het kwantitatief onderzoek - gesloten vragen

De twee tabellen in deze paragraaf geven zicht op de behoefte van studenten aan flexibiliteit/keuzevrijheid in de opleiding. Er zijn opsplitsingen gemaakt naar domein (tabel 3.1), maar ook naar studievorm en opleidingstype (tabel 3.2). De behoefte aan flexibiliteit/keuzevrijheid verschillen bij de domeinen

tussen 77% en 91%. Bij voltijd, deeltijd en alle opleidingstypen (Ad, Ba, Ma) verschillen die tussen 78% en 87%.

Tabel 3.1: Studentbehoefte aan meer flexibiliteit/keuzevrijheid per domein

Behoefte aan meer flexibiliteit/ keuzevrijheid?	Domein				Totaal
	Economie	Techniek	Kunsten	Gamma	
Ja	115	197	56	237	605
Nee	11	28	17	43	99
Totaal	126	225	73	280	704
Percentage	91%	88%	77%	85%	86%

Tabel 3.2: Studentbehoefte aan meer flexibiliteit/keuzevrijheid per studievorm en opleidingstype

Studie- vorm	Behoefte aan meer flexibiliteit/ keuzevrijheid?	Welk type opleiding volg je bij de Hanzehogeschool?				Perc.
		Ad	Bachelor	Master	Totaal	
voltijd	Ja	2	524	17	543	87%
	Nee	0	77	4	81	13%
	Totaal	2	601	21	624	
deeltijd	Ja	17	45	15	77	80%
	Nee	2	11	6	19	20%
	Totaal	19	56	21	96	
duaal	Ja	1	7	6	14	74%
	Nee	0	4	1	5	26%
	Totaal	1	11	7	19	
Total	Ja	20	577	38	635	86%
	Nee	3	92	11	106	14%
	Totaal	23	669	49	741*	
	Percentage 'ja'	87%	86%	78%	86%	

* Van de 1039 respondenten hebben 741 deze vraag beantwoord.

In figuur 3.1 staat aangegeven wat voor studenten de redenen voor flexibilisering zijn. Deze resultaten zijn in de bijlage nog verder uitgesplitst naar domein, studievorm en opleidingstype.

Figuur 3.1: Belangrijkste redenen van studenten voor flexibilisering van het onderwijs

Uit de tabellen in de bijlage valt het volgende op te maken:

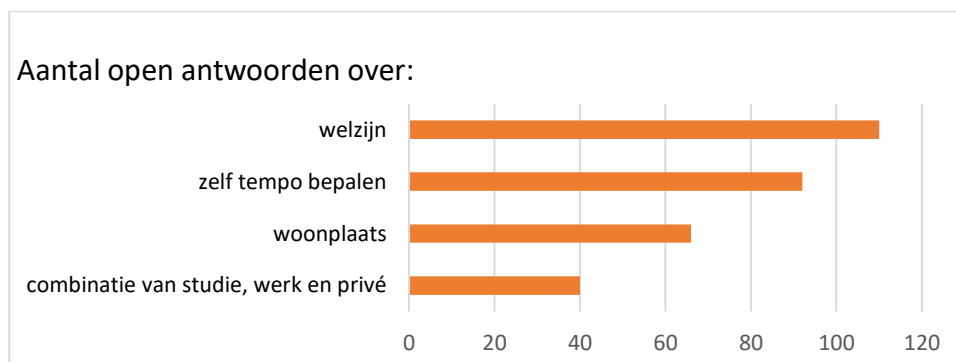
- Op **domeinniveau** scoren studenten in alle domeinen vooral op de volgende redenen:
  - Dan neemt mijn motivatie toe.

- Dan kan ik mijn opleiding beter combineren met (bij)baan, zorgtaken, vrijwilligers-/bestuurswerk, sport/hobby.
- Dan kan ik voor mezelf juist die vakken kiezen waar ik enthousiast van word
- Op het niveau van **studievorm** scores:
  - voltijdstudenten vooral op: Dan kan ik voor mezelf juist die vakken kiezen waar ik enthousiast van word.
  - deeltijdstudenten vooral op: Dan kan ik mijn opleiding beter combineren met (bij)baan, zorgtaken, vrijwilligers-/bestuurswerk, sport/hobby.
- Op het niveau van **opleidingstype** scores:
  - Ad-studenten vooral op: Dan kan ik mijn opleiding beter combineren met (bij)baan, zorgtaken, vrijwilligers-/bestuurswerk, sport/hobby.
  - bachelorstudenten vooral op:
    - Dan neemt mijn motivatie toe.
    - Dan kan ik mijn opleiding beter combineren met (bij)baan, zorgtaken, vrijwilligers-/bestuurswerk, sport/hobby.

Studenten is ook gevraagd naar hun meest belangrijke reden voor flexibilisering. Figuur 3.2 geeft de resultaten weer op basis van de gekozen antwoorden in de enquête en figuur 3.3 de resultaten op basis van open antwoorden.

Figuur 3.2: Meest belangrijke reden van studenten voor flexibilisering (gekozen antwoorden)

Figuur 3.3: Meest belangrijke reden van studenten voor flexibilisering (open antwoorden)

In de bijlage is deze meest belangrijke reden (gekozen antwoorden) ook nog uitgesplitst naar domein. Dan valt het volgende op:

- Bij domein Economie komt de volgende reden het meest voor: ik heb een (bij)baan naast de opleiding.
- Bij de overige domeinen komt de volgende reden het meest voor: ik wil graag meer autonomie / eigenaarschap.

3.1.3 Beeld vanuit het kwalitatief onderzoek – open vragen uit de enquête

Ook uit de reacties op de open vragen blijkt dat het merendeel van de studenten positief is over flexibel onderwijs en hier om diverse redenen behoefte aan hebben. De studenten zien dat flexibel onderwijs de toekomst is en kijken ernaar uit. Waarom studenten graag flexibeler onderwijs willen, staat in tabel 3.3 weergegeven.

“Flexibiliteit (agility) is de toekomst. Het is niet de vraag of de opleiding/Hanze moet veranderen of niet. Het is de vraag wanneer dit gebeurt en of er anders nog überhaupt mensen op de Hanze willen studeren.”

Tabel 3.3: Reden en toelichting voor behoefte aan flexibeler onderwijs met quotes van studenten

Redenen	Toelichting	Quotes
Motivatie	door meer keuzevrijheid krijg je meer eigenaarschap en dit verhoogt de motivatie.	<i>“Ik wil "agency" hebben over mijn eigen ontwikkeltraject. Dit betekent niet dat het makkelijk of leuk moet zijn, maar het houdt wel in dat ik in het allerminste geval zelf zou kunnen kiezen wanneer ik wat doe, en/of zelf beslissingen kan nemen over wanneer ik welke vakken volg.”</i>
Balans	combineren van studie, werk, privé, studievereniging, minder reistijd, etc.	<i>“Ik woon nog thuis in Ter Apel. Dat is voor mij twee uur reizen naar Groningen. [...] Ik moet nu de werkcolleges op school volgen, omdat ik meteen daarna fysiek les heb. Als ik dit zelf kon indelen of bepalen was dat zoveel makkelijker geweest.”</i>
Tempo kunnen bepalen	met name de mogelijkheid tot versnellen en het kiezen van een eigen tempo wordt hierbij genoemd.	<i>“Ik zou erg graag de opleiding versneld willen doen, omdat ik naast mijn studie ook vakgericht aan het werk ben maar dit is niet mogelijk.”</i> <i>“Ik zou het heel prettig vinden om wat langer over de studie te mogen doen. Ik vind het allemaal verschrikkelijk veel in de tijd die we hebben. Ik zou graag de studie meer willen spreiden, en dan ook het collegegeld spreiden over dezelfde tijd, zodat ik niet meer betaal dan wanneer ik de studie binnen de normale tijd zou afronden. Ik zou dus graag willen dat het collegegeld meebeweegt met het spreiden van de studie.”</i>
Inhoud	keuzes kunnen maken die aansluiten bij het gewenste specialisme, de professionele ambitie van de student, en/of interesses.	<i>“Mijn opleiding is heel groot en per jaar studeren honderden mensen af in mijn veld. Maar we hebben allemaal (bijna) hetzelfde geleerd. Terwijl we meer passie kunnen vinden als we ons eigen programma kunnen samen stellen. Als we onze talenten kunnen ontwikkelen.”</i>
Welzijn	minder stress, combinatie studie en mentale problemen of chronische ziekte, minder werkdruk, meer balans.	<i>“Door flexibilisering kan ik rust nemen vanwege medische redenen zonder extra stress te bevinden vanwege mijn studie.”</i> <i>“Er zou meer geluisterd moeten worden naar studenten, studenten hebben namelijk vaak vernieuwende ideeën. Verder vind ik dat de focus niet altijd moet liggen op prestatie, maar dat er ook aandacht moet worden</i>

		<i>besteed aan hoe studenten zich voelen en op wat voor manier ze de studie doormaken. Studenten gaan namelijk vaak gebukt onder een hoge prestatie druk. Het gaat tegenwoordig te veel over cijfers en te weinig over mensen.”</i>
--	--	---

3.2 Hoe willen studenten dat flexibel onderwijs er uit gaat zien?

3.2.1 Beeld vanuit het kwalitatief onderzoek - panelgesprekken

De keuzemogelijkheden die genoemd worden in de vorige paragraaf bij het kwalitatief onderzoek - panelgesprekken, komen ook weer terug bij deze vraag tijdens de panelgesprekken (zie bijlage).

Veel studenten zijn voor meer structuur en vastigheid bij de start van hun studie en toenemende keuzemogelijkheden naarmate de opleiding vordert. Vooral over grenzen kijken en vakken/studieonderdelen volgen bij andere opleidingen, wordt veelvuldig genoemd.

Het merendeel van de studenten vertaalt flexibilisering naar keuzevrijheid in plaats en tijd. Studenten willen graag een combinatie houden van online en fysiek les en vinden het prettig om opgenomen (hoor)colleges op een zelfgekozen tijdstip terug te kijken. Andere aspecten die genoemd worden, zijn je eigen tempo door de hele studie heen bepalen, geen last hebben van deadlines (waardoor je bijv. pas een half jaar later weer verder kunt studeren), je eigen leerroute bepalen en je eigen rooster kunnen bepalen. Een aantal studenten geeft (in eerste instantie) aan geen mogelijkheden voor flexibilisering in hun opleiding te zien.

Waar moeten opleidingen rekening mee houden bij het ontwikkelen van flexibel onderwijs:

- Door betere informatieverstrekking over alle mogelijkheden binnen de opleiding krijgen studenten ook beter inzicht in wat wel en niet kan en kunnen ze betere keuzes maken. Voorbeelden die studenten noemen om tot inzicht in de keuzemogelijkheden te komen, zijn: zomercursussen, meeloopdagen, goede online informatieverstrekking, goede zoekmogelijkheden online, informatiemarkten, ouderejaars die jongerejaars adviseren, goede kennis bij studiebegeleiders of een studentloket binnen de opleiding/school/Hanze voor vragen over keuzemogelijkheden.
- Betrekken van studenten bij de ontwikkeling van onderwijs, zodat het beter aansluit bij hun behoeftes aan flexibiliteit.
- Er moet door opleidingen wel goed nagedacht worden over instapeisen en andere aspecten die de voortgang belemmeren, zoals te weinig tentamenmomenten per jaar, verplichte volgorde van vakken, verplichting tot volgen van onderwijs over onderwerpen die een student al beheerst
- Een overstap naar een andere opleiding met zo weinig mogelijk hindernissen, makkelijk eerder verworven kennis en ervaring kunnen laten valideren/toetsen.

Opvallend is dat studenten ook wensen voor de toekomst uitspreken die nu binnen de Hanze al mogelijk zijn, door goed de keuzemogelijkheden binnen de opleiding te benutten, extra onderwijs te volgen of met de studiebegeleider te kijken naar alternatieven binnen de eigen opleiding. Wel valt in de panelgesprekken op dat sommige opleidingen nu zo volgepland en gestructureerd zijn, dat studenten niet altijd de mogelijkheid voelen of hebben om hun opleiding flexibeler vorm te geven.

3.2.2 Beeld vanuit het kwantitatief onderzoek: het grootste groeipotentieel

Studenten zijn bevraagd op allerlei facetten van het onderwijs, waarbij de vergelijking gemaakt kon worden tussen hoe studenten het nu ervaren (huidige situatie) en hoe ze het graag zouden willen (gewenste situatie). In tabel 3.4 wordt per domein de top 5 aan 'grootste groeipotentieel' inzichtelijk gemaakt, dat wil zeggen de grootste verschilscore tussen de gemiddelde huidige situatie en de

gemiddelde gewenste situatie. In de schoolspecifieke terugkoppelingen wordt er een top 10 gepresenteerd. Een opvallend beeld is dat er veel overeenkomsten zijn tussen de behoeften van studenten uit de verschillende domeinen; het is eerder 'de orde van grootte' die verschilt dan dat er sprake is van verschillende behoeften per domein.

Tabel 3.4: Top 5 grootste groeipotentieel per domein

Domein	Gemiddeld verschil tussen gewenste en huidige situatie
Economie	
item 7 wie: wie mij begeleidt tijdens mijn studieloopbaan	2,75
item 4 wie: of ik samen aan opdrachten werk of individueel	2,70
item 3 wanneer: het tempo van mijn studie (bijv. (tijdelijk) versnellen/vertragen)	2,67
item 6 wie: wie mijn praktijkbegeleider wordt	2,63
item 2 hoe: de lesvorm (bijv. klassikaal of via zelfstudie)	2,63
Techniek	
item 4 wie: of ik samen aan opdrachten werk of individueel	2,44
item 3 wanneer: het tempo van mijn studie (bijv. (tijdelijk) versnellen/vertragen)	2,42
item 6 wie: wie mijn praktijkbegeleider wordt	2,28
item 2 hoe: de lesvorm (bijv. klassikaal of via zelfstudie)	2,28
item 7 wie: wie mij begeleidt tijdens mijn studieloopbaan	2,26
Gamma	
item 4 wie: of ik samen aan opdrachten werk of individueel	2,59
item 2 hoe: de lesvorm (bijv. klassikaal of via zelfstudie)	2,25
item 7 wie: wie mij begeleidt tijdens mijn studieloopbaan	2,19
item 6 wie: wie mijn praktijkbegeleider wordt	2,19
item 3 wanneer: het tempo van mijn studie (bijv. (tijdelijk) versnellen of vertragen) én	2,18
item 1 hoe: de toetsvormen (bijv. essay, portfolio, tentamen etc.)	
Kunsten	
item 7 wie: wie mij begeleidt tijdens mijn studieloopbaan	2,25
item 6 wie: wie mijn praktijkbegeleider wordt	2,12
item 2 hoe: de lesvorm (bijv. klassikaal of via zelfstudie)	1,97
item 4 wie: of ik samen aan opdrachten werk of individueel	1,86
item 3 wanneer: het tempo van mijn studie (bijv. (tijdelijk) versnellen/vertragen)	1,81

3.2.3 Beeld vanuit het kwantitatief onderzoek: op welke aspecten willen studenten niet meer keuzevrijheid dan nu het geval is?

Naast aspecten waarop studenten aangeven graag meer keuzevrijheid te willen, zijn er ook aspecten waarop studenten niet meer keuzevrijheid willen dan dat nu het geval is. Studenten geven aan bij de onderstaande 3 items dat zij het fijn of 'prima' vinden dat de opleiding dit bepaalt (met verschillen tussen domeinen en op schoolniveau):

1. In welke maand gestart kan worden met de studie;
2. Of de toetsen/tentamens door een externe deskundige worden beoordeeld;
3. Of studenten certificaten ontvangen na het afronden van een module / eenheid van leeruitkomsten.

3.2.4 Beeld vanuit het kwalitatief onderzoek – open vragen

Ook uit de reacties op de open vragen blijkt dat studenten behoefte hebben aan meer flexibiliteit. Studenten geven aan blij te zijn dat er naar hun mening wordt gevraagd en dat de Hanze dit onderzoek doet. Ze willen graag meedenken over de flexibilisering van het onderwijs en het vertrouwen krijgen vanuit de opleiding om meer de regie te kunnen nemen. Studenten zien dat opleiden anders kan en anders zal worden in de toekomst. Tijdens de pandemie is het een en ander in een stroomversnelling gekomen. Wat zij toen als verbetering hebben ervaren, willen ze post-corona graag behouden. Het frustriert hen dat een aantal zaken, met name de online mogelijkheden, nu teruggedraaid zijn. Nu studenten gemerkt hebben wat er kan en welke voordelen daaraan zitten, willen ze niet volledig terug naar de oude situatie. Hieronder volgt een impressie van hetgeen de studenten mee willen geven over hoe flexibel onderwijs er volgens hen uit zou moeten zien. De impressie is opgedeeld in de twee dimensies die de onderzoekers in het onderzoek hebben aangetroffen: waar en daarnaast de persoonlijke invulling van de passende leerroute. Deze laatste dimensie wordt opgesplitst in wat, hoe, wanneer en met wie. Naast de genoemde dimensies geven de studenten ook inzicht in de relatie tussen flexibel onderwijs en hun welzijn en zijn er opmerkingen gemaakt over de covid-periode.

“Door flexibilisering met enige begeleiding en sturing kan ik een systeem vormgeven wat voor mij werkt in plaats van dat ik in iemand anders zijn systeem gegoten word, waar ik eigenlijk helemaal niet in pas.”

Dimensie Waar

“Ik zou graag meer vrijheden willen om bijvoorbeeld thuis onderwijs te kunnen volgen. Veel studenten wonen ook niet alleen in Groningen en moeten nog een eind reizen. Als ik naar mezelf kijk en ik moet 4 uur reizen voor een paar lesjes dan blijf ik toch liever thuis. Ook kan ik me thuis beter concentreren omdat ik meerdere dingen op een dag kan doen en meer tijd heb om dingen te doen voor school.”

- Studenten snappen het belang van stagelopen. Het merendeel geeft aan graag meer in overleg de stageplaats te bepalen. Er zijn ook opmerkingen van studenten die graag meer stage willen lopen of in plaats van lange stages de mogelijkheid willen om meerdere korte stages te volgen.
- Het is lastig om een betaalde baan als plek om te leren te integreren binnen een opleiding. Hoewel niet alle studenten hier tegenaan lopen, zouden de studenten die wel een relevante baan naast hun studie hebben, dit graag willen integreren in de opleiding.
- Studenten willen graag leeractiviteiten bij andere opleidingen binnen de Hanze volgen, maar worden daar nu in beperkt; het mag alleen in de minor bijvoorbeeld en/of ze weten niet hoe ze dit zouden moeten regelen.

Dimensie Persoonlijke invulling:

a. Wanneer

“Het zou fijn zijn als er bijvoorbeeld in een tentamenperiode meerdere toetsmomenten zijn waaruit gekozen kan worden, waardoor je een schema kan samenstellen wat voor de leerling goed past.”

- Een groot deel van de studenten wil meer keuze hebben als het gaat om toetsmomenten en deadlines. Hierdoor kun je een eigen planning maken die rekening houdt met bijvoorbeeld ziekte, vertragen of juist versnellen. Toch is er ook een deel die het juist fijn vindt als deze voor hen bepaald worden, dat geeft duidelijkheid en structuur.

- Vertragen is in overleg vaak wel mogelijk, maar als een student wil versnellen is dat erg lastig. De meeste opmerkingen over het tempo gaan dan ook over versnellen van het studietempo. Om diverse redenen willen studenten dit tempo kunnen opschroeven.
- Over de volgorde en het startmoment van vakken/modules is er niet een eenduidig beeld; de een vindt het prima en goed dat de opleiding dit doet, de ander zou daar juist wel graag keuze in willen hebben. De reden is divers: naar voren halen van onderwerpen die zij eerder nodig hebben of interessant vinden, het voorkomen van vertraging, etc.
- Er zijn meer opmerkingen van studenten die graag alleen willen betalen voor het onderwijs dat zij afnemen, dus per vak/module in plaats van per collegejaar. Momenteel is de Hanze deelnemer van de Pilot Flexstuderen waarin dit voor een aantal opleidingen mogelijk is gemaakt. Waarschijnlijk wordt dit in de toekomst voor alle studenten mogelijk.

b. Wat

“Ik zou me graag specialiseren of extra vakken volgen ter verbreding, maar dit mag niet. tevens zou ik meer te zeggen willen hebben over wat wel en niet nuttig is voor mijn loopbaan.”

- Studenten willen graag meer keuzemogelijkheden en zeggenschap over de samenstelling van de opleiding. Ze willen dit vooral om zich te kunnen onderscheiden, te specialiseren en om zich te verbreden.
- Studenten geven aan dat er best vaker een instapniveau getoetst en/of gevraagd mag worden. Niet als drempel, maar eerder om kennis en vaardigheden die zij al eerder hebben opgedaan te kunnen valideren en zo onderdelen te kunnen overslaan of kunnen versnellen.
- Studiebegeleiding is noodzakelijk bij meer flexibel onderwijs. Niet alle studenten ervaren nu dat er begeleiding of coaching is.
- Het meenemen van kennis, ervaring en studiepunten in het geval van switch kan beter. Studenten ervaren nu dat het niet mogelijk is of erg lastig. Het ligt voor hen voor de hand dat dit wel kan.
- Net als bij het switchen van opleiding, geldt ook voor het volgen van een opleiding in het algemeen, dat de student er van uit gaat dat je eerder opgedane kennis en vaardigheden kunt valideren in de opleiding. Dat is nog vaak niet het geval en daar lopen zij tegenaan. Het is frustrerend en kost extra studietijd.

c. Hoe

“Geen MC-tentamens meer, ik neem aan dat ik later in het werkveld niet vier keuzes krijg waarvan er een net wat beter is dan een ander, dit kan ook worden beschreven in bijvoorbeeld een rapport, open tentamen of presentatie of iets dergelijks.”

- Studenten willen om diverse redenen meer keuzevrijheid hebben tussen online of fysiek onderwijs volgen: efficiëntie, in geval van ziekte, terug kunnen kijken van lessen, etc.
- Studenten geven aan dat zij verschillende leerstijlen hebben en dat zij aansluitend daarop willen kunnen kiezen voor toetsvormen, lesvormen, werkvormen, etc.
- Studenten zouden graag meer invloed willen hebben op de toetsvorm. Dat kan door te overleggen of door meerdere vormen aan te bieden. Ze zien graag minder multiple choice of schriftelijke tentamens en meer praktijktoetsen; het gaat tenslotte niet om een momentopname, maar om het doorgronden van de materie en het kunnen toepassen.
- Studenten willen graag kunnen kiezen of ze iets online of fysiek volgen. Ze willen hier graag de verantwoordelijkheid voor krijgen en nemen. Ze verwachten dan ook een goed online aanbod. In het verlengde hiervan vinden zij een aanwezigheidspercentage niet passend.

- Studenten willen graag meer keuze in individueel werken of in groepen. Dit komt ook aan bod bij de dimensie 'wie'.
- Studenten willen graag meer online mogelijkheden om de stof te bestuderen. Deze moeten wel actueel zijn en aansluiten bij het onderwijs dat ze volgen. Online leerstof helpt om iets beter te begrijpen door het meerdere keren te kunnen terugkijken. Ook zien studenten een rol voor zichzelf; ze kunnen online aantekeningen en tips voor literatuur, kennisclips, etc. uitwisselen. Dure boeken aanschaffen die nauwelijks gebruikt worden willen studenten graag van af.
- Studenten willen graag certificaten ontvangen na het afronden van delen van de opleiding (bijvoorbeeld modules). Het werkt motiverend, het is handig bij het switchen van opleiding en wellicht kan het helpen in de zoektocht naar een relevante bijbaan.

d. Wie

"Ook wordt een studietoestel toegedeeld, maar ik zou het mooi vinden als je daarin ook kunt kiezen. Een klik met je coach is erg belangrijk! Gelukkig heb ik een hele fijne coach getroffen. :-)"

- Studenten geven aan graag vaker te kunnen kiezen voor bij welke docent zij lessen volgen.
- Studenten hoeven niet meer invloed op wie hen beoordeeld, maar zien wel wat in extern deskundigen betrekken en zouden de mogelijkheid tot een second opinion willen hebben
- Studenten willen graag vaker zelf kunnen kiezen of zij ergens individueel of met een groep aan werken.
- Studenten vinden groepswork prima en zien ook het doel van een door de docent bepaalde groepsindeling. Toch heeft dit niet de voorkeur. Het versterkt de motivatie, de opbrengst en reduceert stress en frustratie als een student zelf een groep mag samenstellen.
- Studenten willen graag kunnen kiezen wie hun studieloopbaan coach of stagebegeleider wordt. Zeker als er geen klik is, willen ze kunnen switchen. De klik wordt heel belangrijk gevonden ook vanwege het delen van persoonlijke informatie.

Covid

"Ik denk dat er ook bij de docenten een omslag moet komen. Er zijn docenten die denken dat studenten geen lessen meer zullen volgen als deze online worden gegeven of als ze op een eigen moment gekeken kunnen worden. Waarom krijgen de studenten niet het vertrouwen om dit eens te laten zien dat ze dit wel kunnen? Probeer dit als een verrijking van het onderwijs te zien. Ook zijn er docenten die niet open staan voor het geven van hybride lessen. Als ik ziek ben, of als één van mijn kinderen ziek is, dan zou ik graag een les online willen volgen. Waarom kan dat bij sommige docenten niet? Laat om te beginnen hier beleid voor komen."

- Covid geeft impuls aan de vernieuwing en flexibilisering van het onderwijs. Eigenlijk zouden de studenten altijd de mogelijkheid willen hebben om het onderwijs online te volgen of online terug te kijken. Je mist dan niet meer iets als je in quarantaine zit, ziek bent, werkt of anderszins even niet in staat bent om naar de opleiding te komen.
- Tijdens de pandemie mochten sommige onderwijsactiviteiten en toetsen wel fysiek doorgaan, maar dat had niet altijd de voorkeur van de studenten. Sommigen wilden liever niet het risico op besmetting lopen, maar hadden nu geen keuze voor onlineonderwijs en toetsing.

Welzijn

"Ik zou graag meer aandacht willen voor draagkracht en draaglast vanuit de opleider. Dus voor de leerling/klant die een opleiding volgt. Op dit moment vind ik de draaglast te

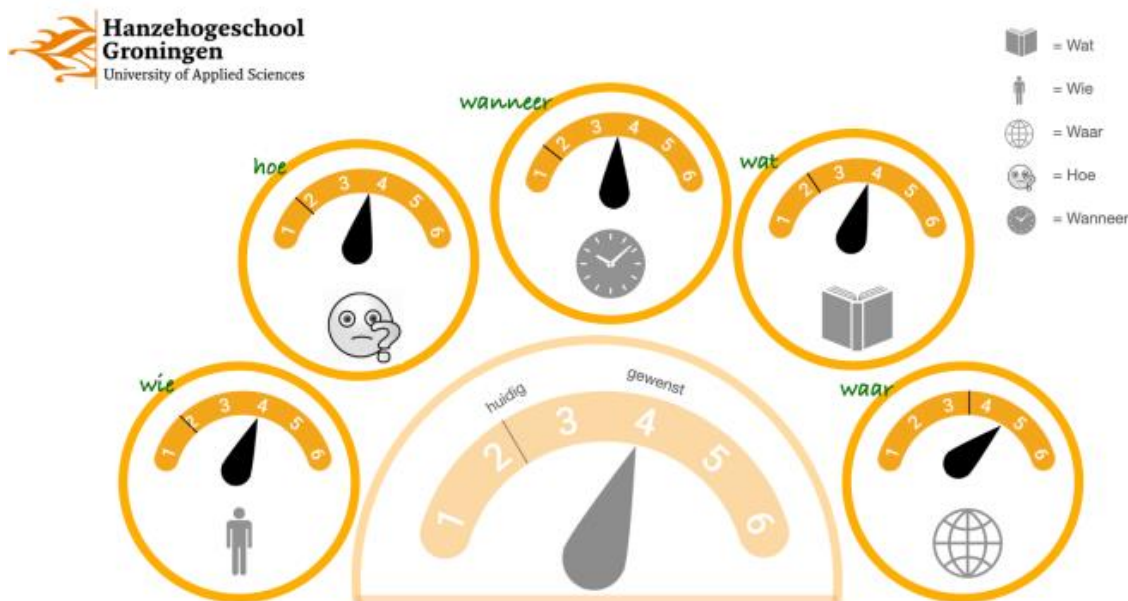
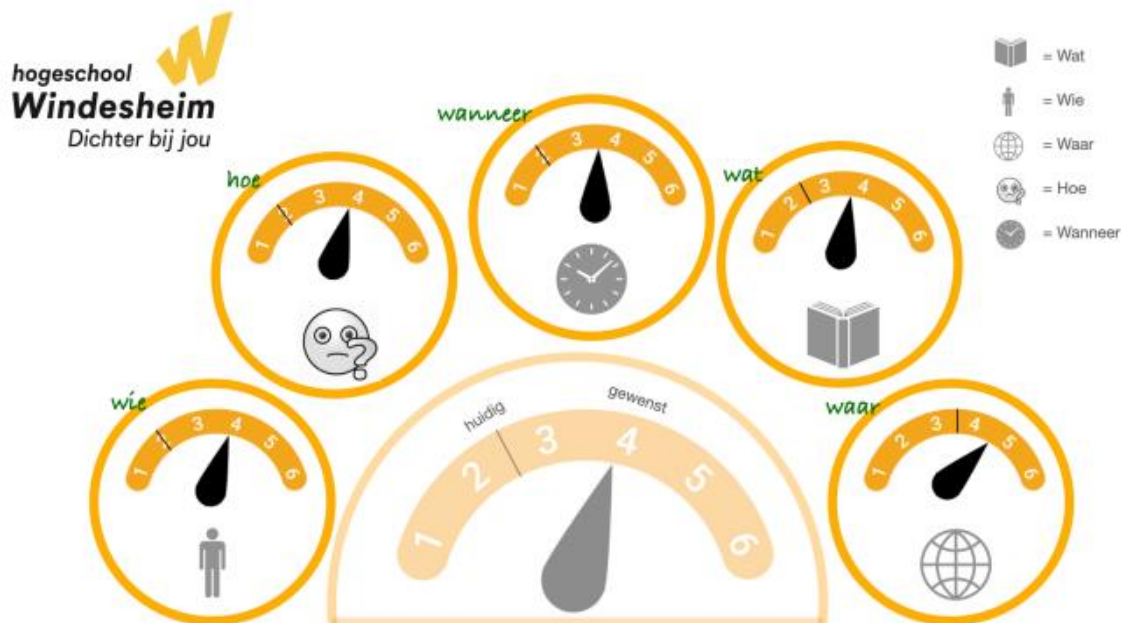
hoog, er is teveel druk vanuit de opleiding om opdrachten op bepaalde data in te leveren. Ook privé en werk heeft te weinig aandacht. Ik vind de opleiding teveel gericht op het ouderwetse model waardoor het, naar mijn inzien, onmogelijk is om met plezier en ontspanning een opleiding te volgen.”

Hoewel ‘welzijn’ geen dimensie was die is bevraagd in het onderzoek, gaven veel studenten in de open vragen antwoorden die daarover gaan. Studenten willen graag meer flexibiliteit in het onderwijs zodat:

- studeren en mentale of lichamelijke gezondheidsproblemen beter afgestemd kunnen worden (maatwerk c.q. passende leerroute);
- zij hun mentale gezondheid beter in acht kunnen nemen en af en toe een adempauze kunnen nemen;
- opleiding en bijvoorbeeld sporten of werken beter kunnen combineren;
- in eigen tempo kunnen presteren zonder de huidige prestatiedruk;
- veel reistijd is inefficiënt en geeft stress, niet voor alle studenten is er (direct) een mogelijkheid om in Groningen te wonen.

4 Vergelijking met Windesheim

Op instituutsniveau zijn de resultaten van het onderzoek bij Windesheim⁴ en die bij de Hanze met elkaar vergeleken. Aangezien Windesheim geen uitsplitsing per domein, school en/of opleiding maakt, kunnen alleen de instellingen met elkaar worden vergeleken. Deze resultaten zijn per theoretische dimensie en per instelling naast elkaar gezet en het onderzoek is tijdens de EPIC-conferentie (juni 2022) gepresenteerd. Hoewel er op item-niveau (deelvragen) wel verschil kan zijn per instelling, is het overall beeld dat de studentbehoefte overeenkomt. Studenten van beide instellingen geven aan op alle dimensies een grote behoefte te hebben aan meer flexibiliteit.

⁴ Windesheim N = 1570 (17.2 %) en is representatief naar vorm (dt/vt/du) type (ad, ba en ma) en over de leerjaren.

Het verschil tussen de huidige en de gewenste situatie is bij de Hanze groter dan bij Windesheim (zie tabel 4.1). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat Windesheim al enkele jaren bezig is met het flexibiliseren van haar onderwijs en er dan ook al meer mogelijkheden voor studenten zijn om eigen keuzes te maken. Ook zou daarbij bewustwording een rol kunnen spelen; zijn studenten op de hoogte van de mogelijkheden die er zijn om eigen keuzes te maken? Bij toekomstig onderzoek zijn wij dan ook benieuwd hoe de meters 'huidig' en 'gewenst' gaan bewegen; verschuiven deze beide, verschuift alleen 'huidig' of verschuift alleen 'gewenst'.

Tabel 4.1: Verschilcores tussen de huidige en de gewenste situatie op de dimensies per instelling

Dimensie	Windesheim		Hanze	
	Gem.	SD	Gem.	SD
Wie	1,75	1,37	1,96	1,47
Hoe	1,73	1,40	1,89	1,45
Wanneer	1,54	1,38	1,79	1,42
Wat	1,37	1,25	1,65	1,37
Waar	0,94	1,25	1,15	1,44

5 Toelichting op de aanleiding van het behoefteonderzoek

5.1 Flexibel onderwijs binnen de Hanze

De Hanzehogeschool Groningen heeft de ambitie om een *engaged university*⁵ te worden. Mede daarom formuleert de Hanze in het Strategisch Beleidsplan 'Betrokken en Wendbaar 2021-2026' de ambitie om te komen tot passende leerroutes met erkende kwalificaties voor alle studenten. Zoals in de inleiding al werd beschreven, flexibiliseert de Hanze haar onderwijs om wendbaarheid te vergroten, zodat zij in staat blijft om adequaat in te spelen op veranderende omstandigheden en de veranderende vraag van studenten, cursisten, docenten en het werkveld om zo bij te dragen aan de regionale en (inter)nationale ontwikkeling en de toegankelijkheid, studeerbaarheid en doceerbaarheid van het onderwijs te kunnen garanderen.

Om *schools* richting en handvatten mee te geven bij het ontwikkelen van flexibel onderwijs zijn HG-brede spelregels en afspraken rondom flexibilisering (december 2020) opgesteld. Hierin is flexibilisering op hoofdlijnen gebundeld tot vijf zgn. 'dimensies' binnen een curriculum die de basis kunnen vormen voor flexibel onderwijs:

- flexibel in inhoud,
- flexibel in tempo,
- flexibel in plaats,
- flexibel in tijd,
- flexibel in vorm.

Naast meer kaderstellende handvatten biedt de Hanze haar opleidingen ook veel praktische en inspirerende handvatten. Deze zijn te vinden op een interne portal (www.hanze.nl/flexibilisering). Op deze portal is onder andere informatie en inspiratie te vinden met betrekking tot leerwegaafhankelijke leeruitkomsten, leerwegaafhankelijk toetsen en het ontwerpen van een flexibel curriculum. Over deze onderwerpen worden in samenwerking met het interne opleidingscentrum, de PL Academy, en stafbureau Onderwijs & Onderzoek inspiratiesessies georganiseerd voor teamleiders, ontwikkelaars en (hoofd)docenten.

Daarbij put de Hanze uit haar eerder opgedane ervaringen op dit gebied. Zo heeft de Hanze meegedaan met het Experiment Leeruitkomsten. Vanuit dit experiment zijn een aantal opleidingen enthousiast geworden om ook hun bacheloropleidingen te flexibiliseren en studenten zo een meer passende leerroute te kunnen laten doorlopen. Ook een aantal andere opleidingen is al begonnen om hier stappen in te zetten. Deze opleidingen doen dit allemaal vanuit een andere behoefte en zij focussen zich dan ook op verschillende aspecten; te denken valt onder andere aan:

- het kunnen switchen tussen opleidingen uit hetzelfde domein;
- meer integraal of programmatisch toetsen;
- beroepsproducten centraal stellen in de opleiding;
- het kunnen valideren van elders en eerder opgedane kennis en vaardigheden.

---

⁵ "We willen van betekenis zijn voor de wereld. Samen met partners met dezelfde idealen, wereldwijd, werken we aan vernieuwing en aan een leefbare toekomst. We bouwen mee aan een krachtige regio door actueel onderwijs en praktijkgericht onderzoek. Onze studenten, medewerkers en partners hebben dezelfde motivatie: een bijdrage leveren aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. In wisselende leergemeenschappen werken we samen en ontwikkelen we ons een leven lang. Engaged learning noemen we dit. We zijn betrokken en verbonden. We zijn dichtbij, weten wat er speelt en zijn toegankelijk. Vanuit vier maatschappelijke opdrachten werken we aan drie strategische ambities" (SBP Betrokken en Wendbaar 2021-2026, p. 3)

Uiteraard zitten de opleidingen binnen de Hanze niet allemaal in dezelfde fase van ontwikkeling richting het bieden van passende leerroutes. Ook wordt de noodzaak voor flexibel onderwijs nog niet in de hele organisatie gevoeld. Dit is mede de aanleiding voor dit onderzoek.

5.2 Behoeftedonderzoek onder studenten

Voordat een opleiding haar aanbod kan ontwerpen, moet er zicht zijn op welke behoeften studenten hebben als het gaat om een passende leerroute. Als hun behoefte niet het vertrekpunt is van het ontwerpen van een opleiding die passende leerroutes biedt, dan is de kans klein dat een aanbod als passend wordt ervaren. In dit onderzoek is dit geoperationaliseerd door onderzoek te doen naar de behoefte aan meer flexibel onderwijs en wat die studentbehoefte inhoudt. Met andere woorden: 'Wanneer sluit het beter aan bij jouw behoefte; wat moet er precies flexibeler? En wat is de reden van die behoefte?' Op basis van onderzoek kunnen opleidingen zodanige keuzes in flexibilisering maken dat het onderwijsaanbod bij de doelgroep aansluit. Daarbij uiten enkele collega's binnen de Hanzehogeschool hun twijfels of studenten wel behoefte hebben aan meer flexibel onderwijs. Zolang de studentbehoefte niet onderzocht is, blijft men bedenkingen houden over de koers van de Hanze.

Naar aanleiding van de twee hierboven beschreven aanleidingen heeft het Programmteam Flexibilisering dan ook opdracht gegeven tot het onderzoeken van de studentbehoefte aan flexibilisering. De aanpak en resultaat hiervan worden in dit rapport gepresenteerd.

Het behoeftedonderzoek onder studenten is geoperationaliseerd in twee aaneengesloten fases:

- In fase 1 van het onderzoek is een kwalitatief verkenningsonderzoek gedaan door panelgesprekken met diverse studenten uit alle opleidingsdomeinen.
- In fase 2 hebben de Hanzehogeschool en Hogeschool Windesheim gezamenlijk een kwantitatief instrument ontwikkeld voor het in kaart brengen van de studentbehoefte naar flexibel onderwijs.

5.2.1 Operationalisatie van begrip 'flexibilisering'

Daarbij is het begrip 'flexibilisering' als volgt gecommuniceerd aan de studenten:

Flexibilisering van het onderwijs betekent dat jij in staat bent keuzes te maken. Bijvoorbeeld om een eigen leerroute te kiezen (juist verbredend of verdiepend) of keuzes te maken in het tempo van de opleiding (versnellen of vertragen). In de vragenlijst lopen we met jou alle dimensies bij langs 'waar iets te kiezen' valt. Ook vragen we naar jouw reden om meer flexibiliteit te willen, als je dat wilt.

6 Toelichting op de onderzoeksmethodiek

Het behoefteonderzoek onder studenten is geoperationaliseerd in twee fases:

- In fase 1 van het onderzoek is een kwalitatief verkenningsonderzoek gedaan door panelgesprekken met diverse studenten uit alle opleidingsdomeinen (mei-oktober 2021).
- In fase 2 hebben de Hanzehogeschool en Hogeschool Windesheim gezamenlijk een kwantitatief instrument ontwikkeld voor het in kaart brengen van de studentbehoefte naar flexibel onderwijs (juni 2021-juni 2022). Deze enquête bevat echter diverse open vragen die daarmee ook kwalitatieve data opleveren.

Dit hoofdstuk gaat in op de gebruikte onderzoeksmethodes binnen dit behoefteonderzoek.

6.1 Panelgesprekken (kwalitatief)

In fase 1 van het onderzoek is een kwalitatief verkenningsonderzoek gedaan door panelgesprekken met studenten uit alle opleidingsdomeinen. Via een oproep die de contactpersonen flexibilisering uit de schools voor ons hebben verspreid, konden studenten zich aanmelden om met ons in gesprek te gaan. In totaal hebben 18 studenten deelgenomen aan deze panelgesprekken, vrijwel allemaal bachelor studenten met een vergelijkbare verdeling tussen mannen en vrouwen en verdeeld over alle studie jaren en alle domeinen.

De panelgesprekken, in de vorm van semigestructureerde interviews, vonden plaats in de periode juni-oktober 2021. Voor deze kwalitatieve verkenning onder studenten naar beelden bij en behoefte aan flexibilisering van het onderwijs, zijn drie onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Wat is voor studenten de noodzaak van meer flexibel onderwijs?
2. Wat voor toekomstbeelden hebben studenten bij onderwijs dat flexibel is en hen passende leerroutes laat bewandelen?
3. Wat zouden de studenten graag flexibeler willen aan hun huidige onderwijs?

Deze panelgesprekken gaven een goede eerste indruk van de studentbehoefte aan flexibel onderwijs. Tevens zijn bevindingen uit deze gesprekken gebruikt bij het opstellen van de enquête die in fase 2 is uitgezet. Op basis van onze panelgesprekken zijn er twee dimensies toegevoegd aan de initiële enquête: *Waarom en Met Wie*.

6.2 Enquête (kwantitatief)

In fase 2 hebben de Hanzehogeschool Groningen en Hogeschool Windesheim gezamenlijk een kwantitatief instrument ontwikkeld voor het in kaart brengen van de studentbehoefte naar flexibel onderwijs. Het betreft hier een doorontwikkeling van een eerdere enquête die Windesheim in 2018 heeft opgezet.

De volgende onderzoeksvragen stonden centraal in de enquête van 2021:

1. Hebben studenten van de Hanze behoefte aan flexibilisering, en zo ja, waarom?
2. Hoe willen studenten dat flexibel onderwijs er dan uit gaat zien?
3. Hoeveel latente factoren worden er onderscheiden in de data, ten behoeve van een empirische fundering voor de nu theoretisch onderbouwde 'dimensies van flexibel onderwijs'?

Deze digitale enquête is opgesteld met behulp van de online enquête-tool Qualtrics⁶. Deze enquête betrof in totaal 29 vragen (met sub-items, zie o.a. tabel 6.1), die anoniem konden worden ingevuld. De verwachting was dat studenten ongeveer 10 minuten nodig hadden om deze enquête in te vullen.

---

⁶ De Hanze werkt normaliter met Analyzer, gezien de samenwerking met Windesheim is er voor gekozen om hier een uitzondering op te maken.

Ten opzichte van de enquête uit 2018 is de enquête van 2021 op drie aspecten aangepast:

- Er is als vraag toegevoegd of studenten behoefte hebben aan meer flexibel onderwijs. Daarbij is gevraagd wat hun redenen zijn voor deze behoefte aan flexibel onderwijs (meer antwoordopties mogelijk) en of zij de belangrijkste reden wilden identificeren (één optie mogelijk).
- Er is een dimensie toegevoegd. Naast de oorspronkelijke dimensies ‘wat’ (over de inhoud van het curriculum), ‘waar’ (over de locatie waar de student deelneemt aan het onderwijs), ‘wanneer’ (over verschillende ‘timingsaspecten’ van het onderwijs: van tijden van colleges en tentamens, alsook versnellen/vertragen van de studie) en ‘hoe’ (over lesvorm) is de dimensie ‘met wie’ bevestigd. Dit omdat uit de panelgesprekken uit fase 1 naar voren kwam dat studenten graag meer keuzevrijheid wilden met wie ze samenwerkten, alsook wie hen docenten waren.
- Daarnaast hebben de onderzoekers het aantal items dat bevestigd werd per dimensie meer in evenwicht gebracht ten opzichte van 2018, met de verwachting dat dit de (statistische maat voor) betrouwbaarheid van de schalen ten goede zou komen. In tabel 6.1 staat aangegeven uit hoeveel items elke dimensie bestond en wat een voorbeeldvraag is per dimensie. In de bijlage is de gehele enquête te zien.

Tabel 6.1: Dimensies in de enquête met aantal items en voorbeelden

Dimensie	Aantal items	“Wie bepaalt (opleiding of student)... ”
Waar	7 items	... of ik bij een opleiding buiten mijn school aan mijn ontwikkeling werk.
Wanneer	8 items	... wanneer de toetsmomenten zijn gepland.
Wat	7 items	... de samenstelling van de vakken in mijn opleiding (bijv. voor specialisatie, verbreding, of via gepersonaliseerde leerroutes).
Hoe	5 items	... de lesvorm (bijv. klassikaal of via zelfstudie).
Wie	7 items	... bij welke docenten ik college volg.

Studenten is gevraagd om deze vragen gelijktijdig te beantwoorden (een zgn. ‘dubbele matrix-schaal’) voor:

1. de **huidige situatie** in hun opleiding;
2. de door hun **gewenste situatie**.

Wie bepaalt waar jij werkt aan je ontwikkeling als het gaat om de volgende plekken:

In de schaal van 1 tot 6, waarbij 1 = ‘de opleiding bepaalt’ en 6 = ‘ik bepaal’.

	Wat is de huidige situatie in jouw opleiding?							Waar heb jij behoefte aan?						
	1	2	3	4	5	6	n.v.t.	1	2	3	4	5	6	n.v.t.
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
online of fysiek op een														

Figuur 6.1: Screenshot van dubbele matrix-vraag in online enquête

De antwoordschaal was een semantische schaal, die liep van ‘de opleiding bepaalt volledig’ tot en met ‘ik bepaal’ (zie figuur 6.1).

Na elke bevestigde dimensie is een open vraag gesteld (‘Hieronder heb je ruimte voor eventuele aanvullingen of kun je een toelichting geven op de antwoorden die je hebt gegeven bij bovenstaande vraag’). Aan het eind van de enquête werden studenten bevestigd naar enkele achtergrondkenmerken (type opleiding, opleiding, fase van de studie, leeftijdscategorie, etc.).

De studenten ontvingen de anonieme, online enquête via een digitale link met begeleidende mail. Ze zijn in de online omgeving, na een uitleg over het onderzoek, gevraagd om een vinkje te plaatsen of zij wel of geen toestemming gaven om deel te nemen aan dit onderzoek. Indien zij akkoord gingen, werd de enquête gestart. Indien zij niet akkoord gingen, werd de applicatie afgesloten. De studenten die deelnamen werden beloond voor hun inzet met een donatie van €0,50 euro per ingevulde enquête aan een goed doel; te weten het Grotius Programma voor vluchtelingstudenten en de Hanze University Foundation.

De mail inclusief link naar de enquête is vanuit het onderzoeksteam verstuurd naar de 'coördinatoren flexibilisering', de M&C-medewerker in de schools en deans. Zij zijn gevraagd de mail (en later ook een herinnering) door te zetten naar de studenten. De studenten ontvingen de enquête dus vanuit een medewerker van hun eigen opleiding – een voor studenten bekende naam.

De enquête is in december 2021 twee weken opengezet voor studenten. Op dat moment gold er een 'gedeeltelijke lockdown' (studenten mochten wel naar de hogeschool, maar horeca was gesloten). De coronapandemie was inmiddels ruim 1,5 jaar gaande, met impact op het onderwijs en het studentenleven. Uit de kwalitatieve analyse van de open vragen bleek dat veel studenten aan de pandemie gerelateerde opmerkingen hebben geplaatst. Deze opmerkingen hebben wij dan ook onder een specifieke code gelabeld. Dit zelfde geldt voor opmerkingen die studenten maakten met betrekking tot hun welzijn. Hier wordt later in de rapportage verder op in gegaan.

Voorafgaand aan het uitzetten van de enquête is goedkeuring gevraagd aan en ontvangen van de Hanze Ethisch Advies Commissie (HEAC, dossiernummer 'heac.2021.024').

6.3 Kwalitatieve onderzoeksmethode – open vragen

Het kwantitatieve onderzoek bevatte diverse open vragen. Elke bevroegde dimensie werd afgesloten met de mogelijkheid tot het geven van aanvullende informatie en/of het maken van opmerkingen. Daarnaast bevatte de enquête open vragen met betrekking tot het antwoorden op de vraag waarom meer keuzevrijheid of flexibiliteit voor deze student belangrijk is, welke reden het belangrijkste is; en waar de behoefte aan meer keuzevrijheid of flexibiliteit door wordt veroorzaakt.

Het analyseren van de kwalitatieve data is gedaan middels een vooraf opgesteld coderingsschema dat in samenwerking met Windesheim tot stand is gekomen. De analyse was in eerste instantie deductief; er is gekeken of de antwoorden de statistische gegevens bevestigen en onderbouwen. In tweede instantie is er ook inductief geanalyseerd. Uit de data bleek dat studenten een link leggen tussen welzijn en flexibel onderwijs. De data zijn hierop doorlopen en gecodeerd. De analyse is uitgevoerd met behulp van ATLAS.ti.

Het doel van de analyse van de antwoorden op de open vragen was vierledig:

1. Quotes ophalen ter ondersteuning van de kwantitatieve resultaten;
2. Duiding geven aan de kwantitatieve resultaten;
3. Feedback ophalen m.b.t. de opzet van de enquête;
4. Het laden van de verwachte Covid-bias; welke impact heeft de pandemie op de studentbehoefte aan flexibel onderwijs? (online onderwijs, welzijn, reistijd, efficiëntie, etc.).

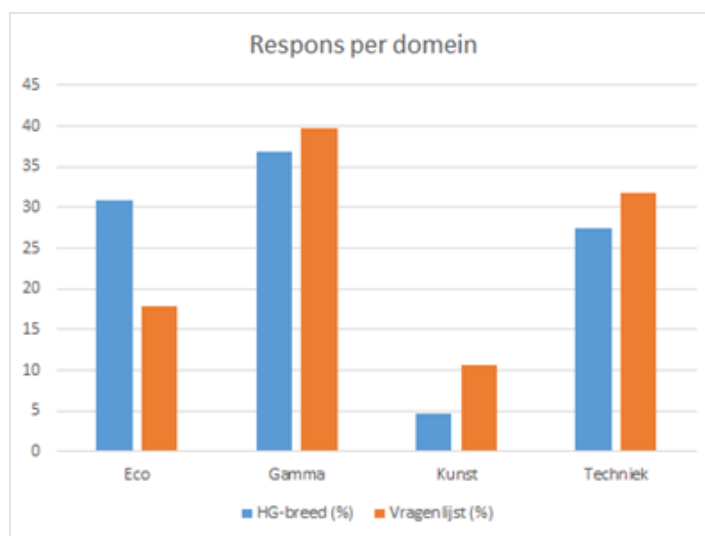
7 Toelichting op de steekproef, betrouwbaarheid en validiteit

7.1 Respons en representativiteit van de steekproef (kwantitatief)

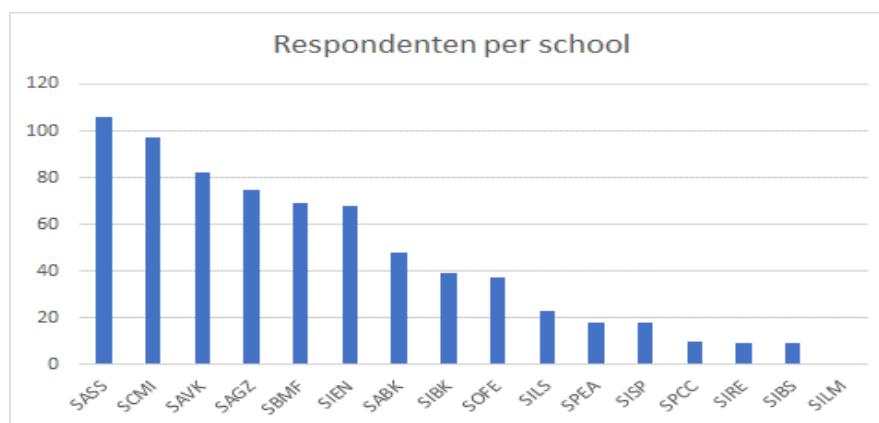
Van de 29.349 studenten binnen de Hanzehogeschool (december 2021) hebben in totaal 1.039 studenten de enquête volledig ingevuld; dit is een respons van 3,5%. Het betreft veelal voltijd bachelorstudenten, maar dit zijn ook veruit de meeste studenten binnen de Hanze. De onderzoekers vermoeden dat vooral studenten gereageerd hebben, die zich betrokken voelen bij dit onderwerp of die juist grote bedenkingen hebben bij flexibilisering van het onderwijs.

Binnen de Hanze zijn vier domeinen te onderscheiden: Economie, Gamma (Gezondheid, Maatschappij en Educatie), Kunsten en Techniek. Alle vier domeinen zijn goed vertegenwoordigd bij de respondenten (zie figuur 7.1). In figuur 7.2 is te zien hoeveel respondenten er per school waren.

Deze combinatie (alle domeinen goed vertegenwoordigd, een realistische vertegenwoordiging van veelal bachelorstudenten voltijd en een steekproefgrootte van boven de 1000 studenten) maakt dat de onderzoekers durven te stellen dat de respons 'goed genoeg' is. Daarmee wordt bedoeld representatief genoeg voor het doel van het onderzoek, namelijk de eerste inventarisatie van de behoeften onder studenten. De onderzoekers vertrouwen op de legitimiteit van de resultaten gezien de overeenkomsten met de resultaten bij Windesheim en die uit het Versnellingsplan (zie hoofdstuk 9), alsook de overeenkomsten tussen de reacties tijdens de panelgesprekken en die in uit de vragenlijst.

Figuur 7.1: Percentage studenten en percentage respondenten per domein

Figuur 7.2: Respondenten per school

In figuur 7.3 staat aangegeven hoe de verhoudingen zijn tussen voltijd-, deeltijd- en duale studenten binnen de Hanze en hoe deze verhouding is binnen de groep van respondenten (opleidingsvariant). Hetzelfde is gedaan voor Ad-, bachelor- en masterstudenten (opleidingstype). In beide gevallen is te zien dat deze redelijk met elkaar in evenwicht zijn.

Figuur 7.3: Verhouding opleidingsvariant en opleidingstype Hanzehogeschool (binnenring) en respondenten (buitenring)

De respondenten zijn goed gespreid over de studie jaren. Verder valt uit de resultaten op te maken dat 60% van de respondenten vrouw is en dat 70% van de studenten betaald werk verricht naast de studie. Tabel 7.1 laat zien wat de vooropleiding van de respondenten was.

Tabel 7.1: Percentage respondenten per vooropleiding

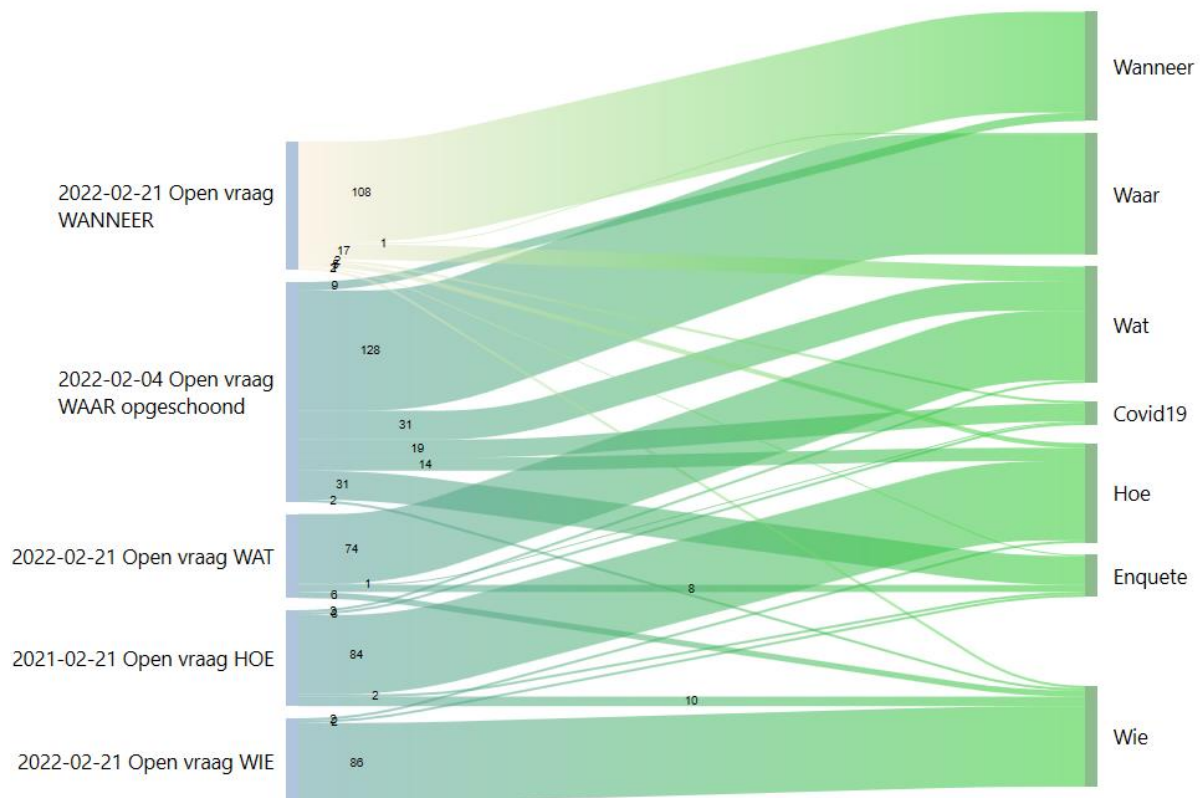
Vooropleiding	% respondenten
Mbo	29%
Havo	38%
Vwo	11%
Hbo	8%

7.2 Betrouwbaarheid en validiteit (kwantitatief en kwalitatief)

Wanneer enquête-onderzoek wordt uitgevoerd, is de (statistische) betrouwbaarheid van het instrument een belangrijk aspect. Zijn de resultaten hetzelfde als het onderzoek nog een keer wordt uitgevoerd? In leekentermen kun je denken aan de vergelijking met een thermometer: wordt er een goede (betrouwbare) thermometer gebruikt? Wordt dezelfde temperatuur gemeten als ik de thermometer nog een keer gebruik? Hier is in de statistische analyses naar gekeken. Specifiek voor de gebruikte dimensies bleek de Cronbach's alpha (een maat voor betrouwbaarheid) $> .85$; dat kan worden geïnterpreteerd als een hoge mate van betrouwbaarheid. Bij het beantwoorden van de derde onderzoeksvraag wordt hier dieper op in gegaan.

Bij ieder onderzoek dat wordt uitgevoerd, is de validiteit van het meetinstrument een belangrijk aspect. Meten we, met deze enquête, wat we willen meten? Is de enquête het juiste instrument om de studentbehoefte aan flexibilisering te meten? In leekentermen gebruiken we weer de vergelijking met een thermometer, dat een geschikt instrument is om lichaamstemperatuur te meten (een doel dat niet bereikt wordt als je bijv. een meetlint zou hanteren). Bij de constructie van de enquête is gebruik gemaakt van de gevalideerde enquête van Windesheim uit 2018, aangevuld met resultaten uit de kwalitatieve panelgesprekken die de onderzoekers bij de Hanze hebben gevoerd. De open vragen zijn veelvuldig ingevuld door de studenten, als aanvulling of verdere duiding bij hun antwoorden. Bovendien komen de beelden uit de panelgesprekken, de enquête en de reacties op de open vragen overeen met het landelijke beeld. Daarmee concluderen de onderzoekers dat de enquête valide is.

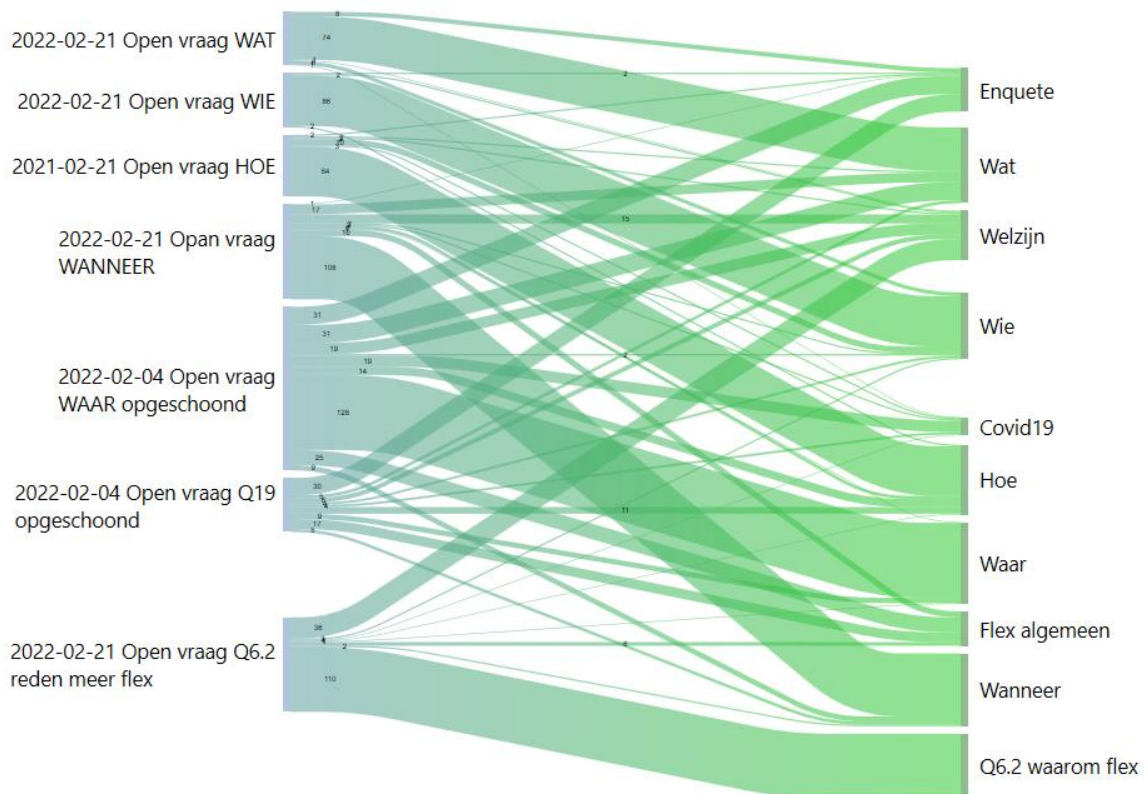
De diverse open vragen in het kwantitatieve onderzoek hebben zeer veel en rijke data opgeleverd. De analyse hiervan is uitgevoerd in ATLAS.ti aan de hand van een coderingsschema dat samen met Windesheim is opgesteld. In eerste instantie was de analyse deductief; er werd bekeken of de kwalitatieve data de bevroegde dimensies zouden laden en bevestigen. In figuur 7.4 is te zien dat dit overwegend het geval is. Deze bevindingen ondersteunen de statistische gegevens met betrekking tot de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek.

Figuur 7.4: Verhouding tussen open vragen en bevroegde dimensies

De analyse was echter ook inductief. Tijdens het analyseren bleek dat er veel opmerkingen zijn gemaakt door studenten waarin zij een relatie aangeven tussen flexibel onderwijs en welzijn. Dit aspect was niet expliciet bevroegd en deze relatie was niet voorzien door de onderzoekers. Welzijn blijkt een van de redenen voor de studenten te zijn om meer flexibel onderwijs te willen. Deze codering is daarom toegevoegd aan de analyse. Zoals te zien is in figuur 7.5 heeft welzijn ook te maken met waar en wanneer er gestudeerd wordt.

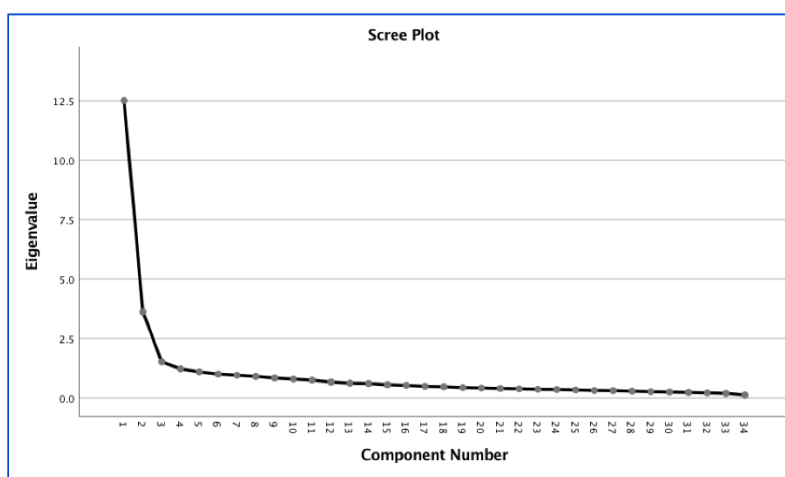
Hoewel Covid geen bevroegde dimensie was in het onderzoek, hebben studenten dit wel meegenomen in de beantwoording van de vragen. Dit blijkt uit de reacties op de open vragen. De invloed die Covid 19 op het onderzoek heeft gehad noemen wij de 'covid-bias'.

Figuur 7.5: Aspect welzijn in verhouding tot bevraagde dimensies

8 Toelichting op analyse naar latente factoren, ten behoeve van empirische onderbouwing voor ‘dimensies van flexibel onderwijs’

In de constructie van de huidige vragenlijst is gewerkt vanuit de redenering dat er 5 dimensies zouden zijn (zie voetnoot), maar de onderzoekers waren benieuwd naar de empirische geldigheid van dit gedachtegoed. Zoals beschreven in paragraaf 5.1 en hoofdstuk 6 kennen we inmiddels verschillende theoretische indelingen voor de ‘dimensies van flexibilisering’⁷. Vandaar dat ervoor is gekozen om een Exploratory Factor-Analysis (EFA) uit te voeren, na een check op de K-M-O (de Kaiser-Meyer-Olkin value van 0.86, boven de benodigde waarde van 0.6) om de onderliggende, zogenaamde ‘latente’ (dat wil zeggen niet-zichtbare) factoren te destilleren uit de data. Uit de resultaten van de EFA werd een twee-factoroplossing afgeleid. Hieronder volgt de bijbehorende screen plot, in figuur 8.1.

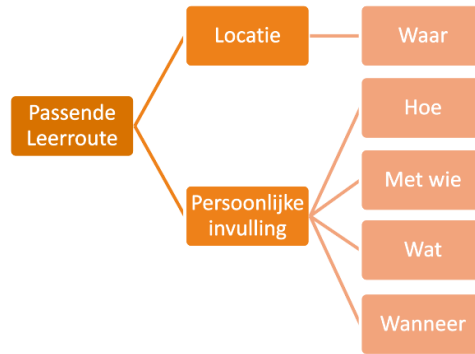
Figuur 8.1: Screen plot

Daarbij is het belangrijk om op te merken dat de onderzoekers hebben gekeken naar de verschillen (dus de score op de ‘gewenste situatie’ minus de score van de ‘huidige situatie’), vanwege de gepaardheid van de metingen. Bij de EFA is gebruik gemaakt van de varimax-rotatie. De criteria die vooraf gesteld waren 1) de eigenvalue was gesteld op een waarde van ‘1’ of hoger en 2) de factorloadingen op de verwachte schalen zaten boven de drempel van 0,35 en/of hadden geen hoge ladingen op andere schalen. De resultaten vanuit de EFA volgden het verwachte patroon: geen enkel item werd verwijderd omdat alle items aan de criteria voldeden. Alle variabelen correleerden significant met elkaar, maar de correlaties waren voldoende laag om het gebruik van afzonderlijke schalen te rechtvaardigen:

- **Waar (locatie/situatie):** Deze schaal bestond uit 6 items, die alle betrekking hadden op de locatie van het gevolgde (fysieke) onderwijs (met uitzondering van een vraag over online versus fysiek onderwijs, want deze laatste laadde op de andere factor). Deze schaal met items gefocust op de locatie van het onderwijs kreeg de naam 'waar'. Deze factor nam ongeveer 11% van de gemeenschappelijke factorvariantie voor zijn rekening. De Cronbach's α voor deze factor was .87
- **Persoonlijk:** Deze schaal bestond uit 29 items: een combinatie van items vanuit verschillende theoretische dimensies (zie figuur 8.1 voor een schematische weergave). Deze schaal kreeg de naam "persoonlijk". Deze factor nam ongeveer 36% van de gemeenschappelijke factorvariantie voor zijn rekening. De Cronbach's α voor deze factor was .93.

⁷ In de HG-afspraken (2020) wordt gesproken over 1) flexibel in inhoud, 2) flexibel in tempo, 3) flexibel in plaats, 4) flexibel in tijd en 5) flexibel in vorm. In de constructie van de huidige vragenlijst is – voortbouwend op de 4 dimensies vanuit het onderzoek van Windesheim, met de toevoeging van een dimensie over ‘met wie’ – gewerkt met 5 dimensies, nl. 1) waar, 2) wanneer, 3) wat, 4) hoe en 5) wie.

Figuur 8.2: Relatie tussen latente factoren en theoretische dimensies

Wij veronderstellen dus dat de behoeften van studenten op het gebied van flexibilisering voortkomen uit twee (latente) factoren:

1. op het gebied van (fysiek) onderwijs en de gewenste autonomie op dat vlak (de schaal 'waar');
2. een grote verzameling van facetten van het onderwijs die het voor de studenten meer of minder passend maken (de schaal 'persoonlijk').

Voor wat betreft de eerste factor: het gaat hierbij om op andere plekken buiten het instituut kunnen werken aan de ontwikkeling (bijvoorbeeld werk, stage, buitenland), maar ook binnen het instituut (onderwijs volgen bij andere opleidingen en domeinen).

Voor wat betreft de tweede factor: wat als 'passend' wordt gezien, is uitermate persoonlijk. Dat was de aanleiding om de schaal de titel 'persoonlijk' te geven. De redenen voor de behoefte aan meer flexibel onderwijs verschillen flink tussen studenten: van de wens voor meer eigenaarschap en veronderstelde intrinsieke motivatie tot een, mogelijk meer praktisch ingestoken, wens om de studie met een bijbaan te kunnen combineren. We vermoeden dat dat ervoor zorgt dat ook de praktische inkleuring van flexibel onderwijs voor iedere student op een 'passende manier' op heel veel manieren kan gebeuren: studenten behoeven een andere c.q. eigen blend van keuzemogelijkheden op het gebied van inhoud (wat), vorm (hoe), tijd (wanneer), online versus offline en met wie.

Meer onderzoek naar bovenstaande veronderstelling alsook de praktische implicatie van bovenstaande bevinding is gewenst.

9 Beeldschets: onderzoek, beleid en relevante experimenten inzake flexibilisering

Vanuit de beleidscontext, zowel Europees (European Commission, 2017) als landelijk (OCW, 2019), krijgt flexibilisering een prominente plek. Het doel dat men in deze beleidsdocumenten over flexibilisering wenst te bereiken is om enerzijds beter aan te sluiten bij de behoeftes van een diverse studentenpopulatie en anderzijds blijvend aan te sluiten bij de vraag vanuit de arbeidsmarkt en de maatschappij. 'Flexibilisering' en 'flexibel onderwijs' zijn geen nieuwe begrippen: zie bijvoorbeeld de publicatie van Veen (2000), in het werk van Bolhuis (2020) over het werk van (Wade, 1994), maar ook het werk van Tucker en Morris (2011) en Bartnet (2014), allebei besproken in Jonker (2019).

Toch is er niet veel onderzoek naar gedaan. Daarbij is de insteek vaak redelijk ICT-gericht, omdat digitalisering van het onderwijs een belangrijke facilitator is voor het bieden van meer flexibiliteit (Van der Stappen, 2022). Gezien de focus van het huidige onderzoek gaan we hier niet verder op in. Wel delen we hier graag de bevinding dat autonomie motivatieverhogend kan werken, vanuit de Self-Determination Theory van Ryan en Deci (Ryan, 2000). Een toegenomen mate van autonomie bij studenten wordt daarom gezien als een bewust beoogde, positieve consequentie van de implementatie van flexibel onderwijs. Gezien het verwachte lezerspubliek van dit onderzoeksrapport kiezen de onderzoekers bewust voor het bespreken van twee belangrijke onderzoeksrapporten van Nederlandse bodem, voordat de focus wordt verschoven naar beleidsrelevante rapporten en experimenten.

Behoefteonderzoek Windesheim en literatuurreview in Versnellingsplan

In een onderzoek in 2018-2019 dat op Hogeschool Windesheim (Bolhuis, 2020) is uitgevoerd, hebben de onderzoekers een enquête naar de behoefte van studenten naar flexibel onderwijs ontwikkeld en onder alle studenten uitgezet. In dit onderzoek zijn vijf dimensies van flexibilisering bevraagd: tempo ('wanneer'), plaats ('waar'), tijd en vorm ('hoe') en inhoud ('wat'). Uit dit onderzoek bleek dat studenten behoefte hebben aan meer flexibiliteit op de verschillende dimensies, maar dat deze behoefte sterk varieert per persoon. De behoefte lijkt afhankelijk te zijn van meer (persoonlijke) aspecten dan gemeten in het onderzoek. Bij het behoefteonderzoek onder studenten binnen de Hanzehogeschool is een samenwerking aangegaan met Hogeschool Windesheim, met als doel om de enquête van destijds te verfijnen en (voor Windesheim) het onderzoek te herhalen. Daarbij moet worden gezegd dat de hierboven geïdentificeerde vier dimensies binnen het curriculum (wanneer, waar, hoe en wat) een theoretische onderbouwing genieten en geen empirische.

Sinds het eerste onderzoek binnen Windesheim zijn er diverse onderwijsinstellingen (hbo en wo) aan de slag zijn gegaan met flexibilisering van opleidingen en/of onderzoek doen naar de studentbehoefte aan flexibel onderwijs. In 2022 heeft het Versnellingsplan deze onderzoeken gebundeld in een literatuurreview (Huizinga et al., 2022). Uit deze bundeling blijkt dat studenten behoefte hebben aan meer flexibel onderwijs. De mate waarin en de wijze waarop studenten dit willen, verschilt sterk. De behoefte van studenten heeft betrekking op alle vier geïdentificeerde dimensies van flexibilisering (wanneer, waar, hoe en wat⁸). Dit komt overeen met de bevindingen van dit behoefteonderzoek binnen de Hanze.

Landelijk onderzoek naar flexibel hoger onderwijs voor volwassenen en Experiment leeruitkomsten

Als we kijken naar de uitkomsten van het onderzoek dat aan de Hanze al is uitgevoerd en/of waar de Hanze een bijdrage aan heeft geleverd, dan is het Experiment Leeruitkomsten een relevante. Dit experiment heeft eerst enige contextinformatie. Als we namelijk kijken naar cruciale beleidsrapporten, dan is de belangrijkste aanleiding voor meer flexibel onderwijs het rapport onder leiding van

---

⁸ De dimensies in de literatuurreview van het versnellingsplan zijn overgenomen uit het onderzoek van Windesheim. Deze Windesheim-publicatie was nl. geïnccludeerd in de review.

Rinnooy Kan (2014) met de titel 'Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen'. In dit rapport staan aanbevelingen om studeren voor professionals, leven lang ontwikkelen, aantrekkelijker en toegankelijker te maken. Dit rapport wordt beschouwd als een eyeopener voor velen; als aanleiding om anders tegen opleiden aan te kijken en het onderwijs anders in te richten. Het Experiment Leeruitkomsten is een direct voortvloeiend uit dit rapport. Dit experiment startte in 2016. De Hanze werd een van de deelnemende instituten van het Experiment Leeruitkomsten. In dit experiment werd het mogelijk om als opleiding met leeruitkomsten te werken in plaats van met een vast onderwijsprogramma. In die leeruitkomsten is uitgewerkt wat studenten moeten aantonen (gedrag) waaruit blijkt dat zij zich bepaalde kennis en vaardigheden hebben eigen gemaakt, maar niet hoe het bijbehorende programma eruit moet zien. Het experiment moet studenten meer zeggenschap geven over hoe ze willen leren. Studenten die al werkervaring hebben, kunnen studiepunten krijgen voor kennis en vaardigheden die zij al hebben opgedaan in de praktijk. Vanuit dit experiment werden eerst een aantal deeltijd- en duale opleidingen geflexibiliseerd; later werd dit mogelijk voor alle deeltijdopleidingen.

In 2021 is dit experiment geëvalueerd (Casteren, 2021); in paragraaf 5.1 deelden we al de positieve ervaringen van de deelnemende HG-opleidingen. Op basis hiervan is een wetsvoorstel, de Wet Leeruitkomsten (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2022), gemaakt om dit in de Wet op het Hoger Onderwijs (WHW) te verankeren. Dit voorstel ligt op het moment van schrijven van deze rapportage bij de kamer ter besluitvorming. Hoewel dit wetsvoorstel alleen het experiment in de wet verankert voor duale en deeltijdopleidingen, zijn veel onderwijsinstellingen al bezig met het flexibiliseren van al hun onderwijs. Dit geldt ook voor de Hanze. Meer informatie over de resultaten van dit experiment, alsook andere pilots binnen de Hanze gericht op flexibilisering zoals de pilot Microcredentials of Flexstuderen, staat op de interne portal (www.hanze.nl/flexibilisering).

Slotwoord

Uit bovenstaande wordt mogelijk de indruk gewekt dat de Hanze al heel ver is met flexibilisering. Dat beeld nuanceren we graag, met behulp van de resultaten uit de Nationale Studentenuitvraag (NSE) van 2022. Hierin heeft de Hanze gekozen om een vraag aan de student toe te voegen over tevredenheid over 'De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma'. Het bleek dat 48% van de respondenten aangaf aan (zeer) tevreden te zijn, tegenover 19% van de respondenten die (zeer) ontevreden is. Er zijn echter zeven schools waarbij het percentage studenten dat (zeer) ontevreden is boven de 20% uitkomt, oplopend tot 29%. Hanze-breed zien we dat deze ontevredenheid toeneemt vanaf het tweede jaar van de opleiding. Ook dit beeld herkennen we vanuit de resultaten van het huidige onderzoek.

Bronnen

Biesta, G.J.J. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.

Bolhuis, E., Van der Knaap, G., Petter-Mikx, E., Jansen, P., Te Wierik, M., & De Graaf, S. (2020). Mag ons hoger beroepsonderwijs wat meer flexibel? *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 38(1), 41-60.

Casteren, W. van, Janssen, B., Brukx, D. Vroegh, T. (2021). *Evaluatie experimenten leeruitkomsten deeltijd en duaal hoger onderwijs*. Geraadpleegd op 21 september 2022 van <https://open.overheid.nl/repository/ronl-c3d984bd-c8e0-4730-a9a8-c8f175915a29/1/pdf/researchned-rapport-evaluatie-experimenten-leeruitkomsten-deeltijd-en-duaal-hoger-onderwijs.pdf>

European Commission (2017). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a renewed eu agenda for higher education*. Geraadpleegd op 21 september 2021 van [EUR-Lex - 52017DC0247 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuris/ui.do?uri=CELEX:52017DC0247:EN)

Huizinga, T., de Vries, S., de Vos, M., te Lintelo, L., & Stuijver, S. (2022). *Flexibilisering in het hoger onderwijs: studentbehoeften*. Geraadpleegd op 22 maart 2022 van [Flexibilisering in het onderwijs: studentbehoeften \(versnellingsplan.nl\)](https://www.versnellingsplan.nl/onderwijs/flexibilisering-in-het-hoger-onderwijs-studentbehoeften)

Jager, H., & Snippe, M. (2019). *Rapportage II: Onderzoek flexibilisering deeltijdonderwijs Hanzehogeschool Groningen*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen.

Jonker, H.W. (2019). *Teachers' perceptions of the collaborative design and implementation of flexibility in a blended curriculum*. Dissertatie. Amsterdam: UVA.

OCW (2019) Strategische Agenda van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Geraadpleegd op 21 september 2021 van [Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek | Publicatie | Rijksoverheid.nl](https://publicatie.rijksoverheid.nl/onderwerpen/strategische-agenda-hoger-onderwijs-en-onderzoek/publicatie)

Rinnooy Kan (2014). *Flexibel hoger onderwijs voor volwassenen*. Geraadpleegd op 6 juni 2022 van [adviesrapport-flexibilisering-hoger-onderwijs-1.pdf \(leidoacademy.nl\)](https://leidoacademy.nl/adviesrapport-flexibilisering-hoger-onderwijs-1.pdf)

Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being*. *American Psychologist*, 55, p. 68–78.

Stappen, E. van der (2022). *Keuzes maken in blended en flexibel onderwijs #hoedan?* Lectorale rede. Breda; Avans Hogeschool. Geraadpleegd van [lectorale-rede-esther-van-der-stappen interactief 1.pdf \(avans.nl\)](https://www.avans.nl/lectorale-rede-esther-van-der-stappen-interactief-1.pdf)

Tweede Kamer der Staten-Generaal, [Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek houdende de verankering van eenheden van leeruitkomsten in die wet \(Wet leeruitkomsten hoger onderwijs\) | Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2022](https://www.tweedekamer.nl/wetgeving/wet-2022-01-01-wet-leeruitkomsten-hoger-onderwijs)

Veen, W. (2000). *Flexibel onderwijs voor nieuwe generaties studerende*. Intreerede. Delft; TU Delft.

Bijlage 1: Analyse van resultaten panelgesprekken met studenten

Datum: 19 oktober 2021

Op 31 mei, 1 juni, 14 juni, 16 juni, 20 september en 4 oktober 2021 heeft de projectgroep Studentbehoefte Flexibilisering in zes online bijeenkomsten gesproken met in totaal 18 studenten uit alle jaren en domeinen binnen de Hanze.

Voor deze kwalitatieve verkenning onder studenten naar beelden bij en behoefte aan flexibilisering van het onderwijs, zijn drie onderzoeksvragen geformuleerd:

Onderzoeksvraag 1: Wat is voor studenten de noodzaak van meer flexibel onderwijs?

Onderzoeksvraag 2: Wat voor toekomstbeelden hebben studenten bij onderwijs dat flexibel is en hen passende leerroutes laat bewandelen?

Onderzoeksvraag 3: Wat zouden de studenten graag flexibeler willen aan hun huidige onderwijs?

Dit document start met eerste beelden die studenten hebben als ze denken aan flexibilisering, nog voordat door de projectgroep de definitie van flexibilisering en de bedoeling van de Hanze met flexibilisering wordt toegelicht. Daarna wordt ingegaan op uitspraken die studenten hebben gedaan over de drie onderzoeksvragen. Tot slot staan voorwaarden aangegeven die studenten benoemen om flexibel onderwijs te laten slagen binnen de Hanze.

Eerste beelden

Deze interviews zijn gehouden in mei, juni, september en oktober 2021. In de periode tussen maart 2020 en juli 2021 hebben studenten te maken gehad met de coronapandemie. In deze periode hebben studenten veel online onderwijs gehad en in hun antwoorden komt het onderwerp online onderwijs veel voor.

Het merendeel van de studenten vertaalt flexibilisering naar keuzevrijheid in plaats en tijd. Studenten willen graag een combinatie houden van online en fysiek les en vinden het prettig om opgenomen (hoor)colleges op een zelfgekozen tijdstip terug te kijken. Andere aspecten die genoemd worden, zijn je eigen tempo door de hele studie heen bepalen, geen last hebben van deadlines (waardoor je bijv. pas een half jaar later weer verder kunt studeren), je eigen leerroute bepalen en je eigen rooster kunnen bepalen. Een aantal studenten geeft (in eerste instantie) aan geen mogelijkheden voor flexibilisering in hun opleiding te zien.

Onderzoeksvraag 1: Wat is voor studenten de noodzaak (Why) van meer flexibel onderwijs?

Studenten hebben de volgende uitspraken gedaan die met deze onderzoeksvraag te maken hebben:

- Meer keuzemogelijkheden in je studie, waardoor je meer gemotiveerd bent.
- Aansluiten bij de voorkeuren en 'leerstijlen' van de studenten.
- Studenten doen een opleiding voor zichzelf, dus willen zelf keuzes kunnen maken.
- Meer tijd- en plaatsonafhankelijk kunnen studeren, zodat je zelf je tijd beter kunnen inplannen, rekening houdend met je (bij)baan, leerstijl en het tempo waarin je wilt/kunt studeren.
- Studenten willen graag zelf invloed hebben op de balans tussen studie en privé, dus zo nu en dan kunnen vertragen of versnellen.

Onderzoeksvraag 2: Wat voor toekomstbeelden (How & What) hebben studenten bij onderwijs dat flexibel is en hen passende leerroutes laat bewandelen?

Studenten hebben de volgende uitspraken gedaan die met deze onderzoeksvraag te maken hebben:

Algemeen:

- Goede, intensieve begeleiding van studenten bij het maken van hun keuzes.
- Voldoende informatie over alle mogelijkheden.
- De leerroute moet zoveel mogelijk aansluiten bij de intrinsieke motivatie van de student.
- Ook aandacht voor de psychische kant tijdens de opleiding.
- Bij elke opleiding moet je goed geïnformeerd worden (door docenten) over alle keuzemogelijkheden.

Tempo:

- Ook mogelijkheid om in de vakantie met je opleiding bezig te zijn.
- Mogelijkheid hebben om sneller af te studeren als je al werk hebt.
- Als een student iets extra's wil, dan moet de Hanze meedenken over het zo goed mogelijk combineren van de studieonderdelen.
- Topsport goed kunnen combineren met je opleiding.
- Zelf het tempo kunnen bepalen, dus kunnen vertragen en/of versnellen tijdens de opleiding.

Inhoud:

- Het is belangrijk om in het begin structuur aan te brengen, bijv. in het eerste jaar, waarna studenten vanaf jaar 2 flexibel verder kunnen studeren. Maar biedt studenten die dat willen vanaf jaar 1 al keuzemogelijkheden aan.
- Iedereen moet de basis van zijn opleiding beheersen.
- Zelf kiezen om op bepaalde onderwerp meer de diepte in te gaan. Naast de 'verplichte vakken' van de opleiding ook zelf keuzes kunnen maken.
- Bij meer 'profielen' of 'richtingen' in de opleiding zelf keuzes maken en ook een profiel of richting kunnen laten vallen.
- Mogelijkheid hebben om dicht bij het werkveld te kunnen zijn.
- Zorgen voor betere onderlinge aansluiting van theorie en praktijk.
- Mooi als er naast het reguliere onderwijs tracks over specifieke onderwerpen te volgen zijn, bijv. elke week een ander onderwerp.
- Meer leren over creativiteit en sociale vaardigheden.
- Eenvoudig ook studieonderdelen bij andere domeinen dan je eigen domein kunnen volgen.
- Flexibel in inhoud is niet mogelijk, want daarvoor is de Hanze te groot.
- Docenten mogen hun onderwijs meer aanpassen aan de wat studenten graag willen leren.
- Docenten moeten goed op de hoogte zijn van elkaars vakken en hoe die op elkaar aansluiten.
- Meer onderwijs aanbieden binnen de Hanze waarin studenten vanuit verschillende opleidingen kunnen samenwerken.
- Leren om te innoveren en niet alleen maar basiskennis leren.
- Meer onderwijs aanbieden in het Engels.

Plaats:

- Een aantal vakken zijn fijner om fysiek te volgen.
- Inhaallessen voor studenten die iets nog niet snappen.

Tijd:

- Met veel online onderwijs, dat opgenomen wordt, kunnen studenten beter hun opleiding plannen. Als student kun je voor een tentamen nog uitgebreid colleges terugkijken.
- Zelf de volgorde van studieonderdelen kunnen bepalen. Zo kun je bijv. vlak voor een stage die studieonderdelen volgen die je voor die stage nodig hebt (JIT).
- Zelf je rooster kunnen samenstellen. Bij 'vaste' roosters niet elke zoveel weken weer wijzigen.

- Rooster de basis goed in, daaromheen kun je flexibeler zelf plannen.

Vorm:

- Een aantal studenten is gebaat bij veel structuur. Ze zijn bang dat ze bij teveel flexibiliteit teveel achterover gaan leunen en last krijgen van uitstelgedrag. Echt gemotiveerde studenten gaan echt wel aan de gang.
- Mooi als je niet alleen via een tentamen maar ook via een opdracht een bepaalde competentie kunt halen.
- Minder standaard toetsen (o.a. MC-toetsen), waarvoor je leert en het daarna snel weer vergeet. Meer opdrachten doen, waar je veel meer van leert.
- Toetsing bijv. aan de hand van een portfolio.
- Mooi om meer integraal te toetsen.
- Combi van theorie en praktijk toetsen.
- Bij het volgen van extra onderwijs is het goed als dit ook op het diploma komt of een certificaat.
- Wellicht kunnen studieverenigingen ook onderwijsaanbod verzorgen.
- In een CoL met gelijkgestemden kun je elkaar inspireren en leer je goed samenwerken. Als een CoL juist bestaat uit studenten uit verschillende disciplines dan kun je, net als later in het werkveld, goed leren samenwerken met mensen met andere expertise.

NB: Verschillende uitspraken die studenten in de bijeenkomsten gedaan hebben, zijn in het huidige onderwijs bij sommige/veel/alle opleidingen gewoon al mogelijk. Blijkbaar zijn studenten onvoldoende op de hoogte van de huidige keuze-/flexibiliseringsmogelijkheden in het onderwijs. Het gaat dan bijvoorbeeld om een specifieke minor volgen, naast het onderwijs bij je eigen opleiding ook elders onderwijs volgen, online colleges terugkijken, overstappen van een voltijd- naar een deeltijdvariant, extra vakken volgen, vrijstellingen krijgen voor elders verworven competenties. Niet alle opleidingen bieden evenveel keuzemogelijkheden en sommige opleidingen hebben een dusdanig vaste structuur dat flexibilisering niet mogelijk is/lijkt.

Onderzoeksvraag 3: Wat zouden de studenten graag flexibeler willen aan hun huidige onderwijs?

Studenten hebben de volgende uitspraken gedaan die met deze onderzoeksvraag te maken hebben:

Tempo

- Door het jaar heen je studie kunnen plannen (bijv. meer onderwijs in de winter en minder in de zomer vanwege bijbaan, eigen onderneming o.i.d.)
- Meer tijd om je opleiding in een lager tempo te doorlopen.
- Helderheid over deadlines zodat je als student daar goed je studie(voortgang) op kunt plannen.
- Mooie om in periodes met minder onderwijs zelf wat meer op te pakken, als je dat aankunt.

Inhoud

- Makkelijker kunnen switchen tussen opleidingen.
- Na afloop van je opleiding makkelijk terug kunnen komen bij de Hanze om je bijv. in een module op een bepaald onderwerp verder te ontwikkelen.

Plaats

- Fysiek onderwijs aanbieden voor studenten die daar behoefte aan hebben.

Tijd

- Makkelijk kunnen aansluiten bij een les van een andere docent voor hetzelfde vak omdat die les op een gunstiger tijdstip wordt gegeven.

Vorm

- Als je laat zien dat je iets al beheerst dan zou je niet meer verplicht bij lessen aanwezig hoeven zijn
- Als een student het minder doet, moet hij geadviseerd worden om bijv. meer bij lessen aanwezig te zijn. Dit moet niet verplicht zijn, want de student moet niet gedemotiveerd worden.
- Als je als student aantoont dat je meer flexibiliteit aankunt, dan moet de opleiding deze student daar de mogelijkheden voor geven. Kan een student deze vrijheid niet aan, dan mag hij ook minder flexibel studeren.
- Je zou ook zonder lessen te volgen met zelfstudie een bepaald studieonderdeel moeten kunnen halen. Nu komen vaak toetsvragen uit de colleges en niet direct uit de literatuur die bij het studieonderdeel hoort.

Voorwaarden voor flexibilisering

Voorwaarden die studenten noemen om het onderwijs op een goede manier flexibeler te maken en studenten de mogelijkheid te geven om flexibel te studeren:

Inrichting flexibel onderwijs:

- Als student moet je beter/snelser kunnen zoeken door online colleges, zodat je alleen een bepaalde passage kunt kijken en niet weer het hele online college moet bekijken. Bijv. door zoeken op specifieke woorden.
- Goede digitale leeromgeving met animaties, online colleges en aantrekkelijk en effectief ingericht.
- De didactiek van een docent moet de voortgang van een student niet in de weg zitten. Dus bijv. niet in de ene week een opdracht op Blackboard plaatsen en dan pas over 1 of 2 weken de oplossing. Snellere studenten moeten dan wachten.
- Geef studenten les in hoe ze goed moeten leren en niet pas vlak voor een tentamen moeten beginnen met leren.
- Interdisciplinair werken in modules (dus met studenten uit verschillende opleidingen) werkt lang niet altijd om verder de diepte in te gaan als andere studenten de basis nog niet/onvoldoende beheersen.
- Studenten moeten beter snappen wat ze moeten doen om het hbo-eindniveau te behalen. Meer denken in termen van competenties en leeruitkomsten en niet in het halen van EC's.
- Niet alleen overdag maar ook 's avonds lessen kunnen volgen.
- Docenten moeten open staan voor andere toetsvormen en hee flexibel zijn in het accepteren van meer toetsvormen of het aanleveren van bewijslast vanuit stages of werk.
- Communities vormen waarin gelijkdenkende studenten, en dat kan prima van verschillende opleidingen, elkaar kunnen inspireren en stimuleren.
- Voorkom dat studenten door flexibel onderwijs in een sociaal isolement terecht komen.
- Het diploma dat je aan het einde krijgt, moet goed duidelijk maken wat je hebt geleerd.

Docenten en begeleiding:

- Docenten moeten voldoende didactisch vaardig zijn met flexibel onderwijs en op de hoogte zijn van alle flexibiliseringsmogelijkheden.
- Docenten moeten goed bereikbaar zijn om advies te geven.
- Docenten en SLB'ers moeten voldoende tijd hebben om studenten te begeleiden en coachen bij het kiezen voor flexibel onderwijs.
- Persoonlijk contact is heel belangrijk.

Informatievoorziening:

- Informatie over alle flexibiliseringsmogelijkheden moet goed vindbaar zijn. Je moet makkelijk kunnen zoeken en vinden!

- Ook al op open dagen voor potentiële studenten alle mogelijkheden van flexibilisering benoemen.
- Stel filmpjes of informatie beschikbaar van studenten uit hogere jaren die flexibel onderwijs volgen, zodat je als eerstejaars goed op de hoogte kunt komen wat er allemaal kan.
- De mogelijkheid om een zelfkennistest te doen, zodat je wordt geattendeerd op mogelijke studieonderdelen waar je belangstelling naar uitgaat.
- Ook goed zicht hebben op studiemogelijkheden bij andere hogescholen.
- Een studentloket voor alle flexibiliseringsvragen.
- Online FAQ of community waar je met je vragen terecht kunt over keuze-/flexibiliseringsmogelijkheden.
- Ook informatie geven over de valkuilen van flexibel onderwijs voor studenten.

Organisatorische aspecten:

- Flexibel onderwijs moet ook organisatorisch allemaal wel kunnen. Het moet voor docenten en studenten duidelijk zijn binnen welke kaders je flexibel onderwijs kunt geven/volgen.
- Een flexibel meedenkende excie, die bijv. vertraging door één niet behaald vak probeert te voorkomen.
- Roosters met onderwijs moeten veel langer van tevoren bekend zijn, zodat je daar goed op kunt plannen en rekening kunt houden met je (bij)baan.
- Technische middelen (voor online lessen, opnameapparatuur) moeten op orde zijn.